

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

”Innerst inne ville hon kanske”

Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om gärningspersoner och
offer vid sexualbrott

Melinda Hansson och Amanda Wedebrant

2017

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Kriminologi
Kandidatprogram i utredningskriminologi

Handledare: My Lilja
Examinator: Sofia Wikman

Abstract

Deep down, maybe she wanted it

An essay based on qualitative focus group interviews with adolescents in a Swedish high school, regarding their thoughts on and constructions of perpetrators and victims of sexual offenses. The aim of our study was to examine adolescents perceptions and constructions of perpetrators and victims of sexual offenses from a gender perspective. We conducted three focus group interviews with a total of 18 adolescents between the age of 16 and 19. The adolescents consistently referred to perpetrators as men and generally had difficulties seeing women as perpetrators of sexual offenses. Male offenders were primarily depicted as *alpha males* who commit sexual offenses in order to get a sexual release, while female offenders were primarily depicted as *sick, strange* and *without self-respect*. The adolescents more easily perceived women as victims of sexual offenses, still, some circumstances seemed to affect the possibility for a woman to be viewed as an ideal victim, in a negative way. Being a woman subjected to a sexual offense was thought to result in mental issues and breached sexuality, while men were thought not to be as affected by sexual abuse. The adolescents believed that women who reported abuse risked being looked at as *sluts* and as *tainted* while men who reported abuse were at risk of being considered as *unmanly* and as *homosexuals*.

Keywords: adolescents, focus group interviews, offenders, victims, sexual offenses

Sammanfattning

Syftet med vår studie var att ur ett genusperspektiv undersöka ungdomars konstruktioner och föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott. Vi gjorde tre fokusgruppsintervjuer med totalt 18 ungdomar i gymnasieåldern. Ungdomarna benämnde genomgående gärningspersoner som män och hade generellt svårt att se kvinnor som gärningspersoner vid sexualbrott. Manliga gärningspersoner konstruerades främst som *alfahannar* som begår sexualbrott för att få utlopp för sin sexualitet medan kvinnliga gärningspersoner främst konstruerades som *sjuka, konstiga* och utan *självrespekt*. Ungdomarna hade lättare att se kvinnor som offer vid sexualbrott, samtidigt framhölls flertalet omständigheter som påverkar kvinnors offerstatus negativt. Att som kvinna utsättas för sexualbrott ansågs resultera i psykiska men och en kränkt sexualitet. Män beskrevs *alltid vara okej* och tycktes inte påverkas av utsatthet för sexuella övergrepp. Ungdomarna menade att kvinnor som berättar om övergrepp riskerar att betraktas som *slampor* och *förstörda* medan män som berättar om övergrepp riskerar att betraktas som *homosexuella* och *omanliga*.

Nyckelord: ungdomar, fokusgruppsintervjuer, gärningspersoner, offer, sexualbrott

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare My Lilja som agerat värdefullt bollplank och uppvisat stort tålamod inför alla våra funderingar och frågor.

Vår kontaktperson på den skola där intervjuerna genomfördes har varit oerhört samarbetsvillig och hjälpsam, vilket vi uppskattat något oerhört. Sist men inte minst vill vi tacka alla elever som var givmilda nog att dela med sig av sin tid, samt modiga nog att diskutera ämnet sexualbrott. Utan er hade studien inte kunnat genomföras.

Tack!

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1	Syfte och Frågeställningar.....	2
1.2	Avgränsningar.....	2
1.3	Definitioner.....	3
1.3.1	Sexualbrott.....	3
1.3.2	Patriarkat.....	4
1.3.3	Normativ femininitet och maskulinitet.....	4
1.4	Uppsatsens Disposition.....	4
2.	Tidigare forskning.....	5
2.1	Tillvägagångssätt för att hitta tidigare forskning.....	5
2.2	Offer vid sexualbrott.....	6
2.3	Gärningspersoner vid sexualbrott.....	7
2.4	Kvinnors utsatthet.....	7
2.5	Konsekvenser vid utsatthet för sexualbrott.....	8
3.	Teori.....	9
3.1	Radikalfeministisk teori.....	9
3.2	Connells Maskulinitetsteori.....	10
3.3	Ideala offer.....	11
4.	Metod.....	12
4.1	Forskningsmetod.....	12
4.1.1	Vetenskapsteoretisk utgångspunkt.....	12
4.2	Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	13
4.3	Urval.....	15
4.4	Genomförande.....	16
4.5	Etiska överväganden.....	17
4.6	Bearbetning och Analys.....	19
5.	Resultat och Analys.....	21
5.1	Den kränkbara kvinnan.....	21
5.2	Det oskyldiga offrets ansvar.....	23
5.3	Hegemonisk maskulinitet.....	26
5.4	Motstånd mot det normbrytande.....	28
5.4.1	Femininitet.....	28
5.4.2	Maskulinitet.....	30
5.5	Den manliga instinkten.....	31
5.6	Sammanfattning Resultat.....	33
6.	Diskussion.....	36
6.1	Framtida forskning.....	40
7.	Litteraturförteckning.....	41
	Bilagor.....	44
	Bilaga 1 – Intervjuguide.....	44
	Bilaga 2 - Förfrågan om deltagarintresse till rektorer.....	46
	Bilaga 3 – Informationsbrev till elever.....	48
	Bilaga 4 – Informations- och samtyckesbrev till deltagare.....	50

1. Inledning

Enligt Brottsförebyggande Rådet (Brå, 2012, s.109) ligger Sverige strax över genomsnittet i Europa för andelen individer utsatta för sexuellt våld. Anmälningssstatistiken över sexualbrott har ökat kontinuerligt i Sverige sedan mitten av 70-talet, vilket Brå (2012, s.114) till stor del menar kan förklaras med att anmälningsbenägenheten har ökat. Ökningen av sexualbrottsanmälningar består framförallt av en kraftig ökning av våldtäktsanmälningar (a.a., s.115). En stor del av denna ökning går att härleda till förändringar i svensk lag då dessa gjort att fler händelser klassificeras in under våldtäktsbestämmelsen (a.a, s.115). Statistiken visar att män är överrepresenterade bland gärningspersoner och kvinnor är överrepresenterade bland offren vid sexualbrott. I 2015 års Nationella trygghetsundersökning¹ uppgav totalt 3,0 procent av kvinnorna att de blivit utsatta för sexualbrott under året medan motsvarande siffra för männen endast var 0,4 procent (Brå, 2016, s.48). I samtliga av dessa fall uppgavs att 92 procent av gärningspersonerna var män (a.a., s.51).

Ur 1970-talets kvinnorörelse växte en feministisk kritik fram mot den traditionella kriminologin (Renzetti, 2013, s.8). Kritiken var ett svar på den manliga dominans som existerat, där kvinnor i stor utsträckning var uteslutna dels som studieobjekt, dels från att utföra kriminologisk forskning (a.a.). Traditionellt har kvinnor uteslutits ur den kriminologiska forskningen då deras brottsfrekvens är mycket lägre än männens (a.a., s.9). Feministiska kriminologer menar att det är just på grund av kvinnors låga brottsfrekvens som det är väsentligt att kvinnor inkluderas i forskningen för att undersöka varför det är så stora skillnader i brottsfrekvens mellan könen (a.a.).

Denna studie görs ur ett genusperspektiv och i enlighet med Messerschmidt (ref i Renzetti, 2013, s.53) menar vi att genusperspektivet handlar om att studera vilka egenskaper individer tilldelas och förväntas ha beroende på biologisk könstillhörighet. Även pojkar och män är könsbundna trots att de historiskt betraktats som *normala subjekt* inom kriminologisk forskning (a.a.). Vi, liksom andra kriminologer (exempelvis Messerschmidt i Akers & Sellers, 2013, s.254), menar att genom att utesluta kvinnor från forskningen riskerar en av de starkaste förklaringsvariablerna för kriminalitet missas, närmare bestämt kön. Det är emellertid inte det biologiska könet vi ser som betydande för den observerade skillnaden bland gärningspersoner och offer, utan de sociala processer som skapar skillnader mellan kvinnor och män.

I vardagliga samtal används ofta termerna *kön* och *genus* som om de har likvärdig betydelse, trots att det enligt många sociologer är lämpligt att skilja kön och genus (Renzetti, 2013, s.51). Kön kan ses som en *biologisk* kategorisering av individer medan genus kan ses som en *socialt* konstruerad kategorisering av individer (a.a.). Trots detta presenteras ofta kön och genus som binära: kategorier med två inbördes komponenter ur vilka en individ beskrivs som antingen man eller kvinna, maskulin eller feminin och där maskulinitet respektive femininitet

---

¹ Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är en brottsofferundersökning som utförs årligen på uppdrag av regeringen (Brå, 2012, s.13)

är någonting som är sprunget ur det biologiska könet (a.a.). De sociala föreställningarna om maskuliniteter och femininiteter bidrar till att specifika egenskaper tilldelas epitet som *manliga* eller *kvinnliga* och när vi gör genus så reproduceras, legitimeras och upprätthålls de strukturer som har byggts kring rådande genusföreställningar (West & Zimmerman, 1987, s.146). Detta medför att individer som inte överensstämmer med strukturella normer riskerar att ses som mindre manliga respektive kvinnliga av samhället (a.a.).

Genus har även en funktion när det kommer till hur brottsoffer betraktats och vilket stöd de får. Björkman (2004, s.34) menar att kvinnor historiskt har betraktats som typiska brottsoffer och att just våldtäktsbrottet har statuerat som ett tydligt exempel på när synen av kvinnan som brottsoffer skapats. Enligt Christie (2001, s.48) föreställer vi oss ofta offret i kontrast till gärningspersonen, inte sällan i könstermer, där gärningspersonen är en *stor och stark man* medan offret är en *svag kvinna*. De individer som inte uppfyller kriterierna får svårt att betraktas som självklara brottsoffer eller brottslingar (a.a.). Detta innebär att en individ kan ha olika förutsättning att accepteras som offer och gärningsperson beroende på könstillhörighet.

På basis av dessa antaganden anser vi att det är essentiellt att studera hur skapandet av genus kan ta sig i uttryck. Vår studie har som syfte att belysa frågor kring genusskapande och sexualbrottslighet, dels utifrån ett gärningspersonsperspektiv, dels utifrån ett offerperspektiv.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Syfte:

Syftet med studien är att ur ett genusperspektiv undersöka ungdomars konstruktioner och föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott.

Frågeställningar:

- Vilka föreställningar uttrycks om män respektive kvinnor som begår sexualbrott?
- Vilka föreställningar uttrycks om män respektive kvinnor som utsätts för sexualbrott?
- Hur tycks ungdomarna se att offer påverkas av utsatthet för sexualbrott?
- Vilka orsaker tycks ungdomarna se ligga till grund för gärningspersoners sexualbrottslighet?

1.2 Avgränsningar

För att möjliggöra för en grundlig analys i enlighet med vårt syfte bestämde vi oss i ett tidigt skede för att göra vissa avgränsningar i studien. Vi menar att ett för brett fokus hade gjort det svårt för oss att förhålla oss till syfte och frågeställningar eftersom ämnet offer och gärningspersoner vid sexualbrott kan diskuteras ur många perspektiv. De avgränsningar vi bestämde oss för att göra innan intervjuerna var därför 1) Barn som offer för sexualbrott, 2) Klass och etnicitet samt 3) Juridik.

Barn som offer för sexualbrott. Att undersöka föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott kan innefatta väldigt olika saker. Vår föreställning är att diskussioner kring barn som offer kan bli relativt endimensionella i förhållande till det vi önskar undersöka. De flesta personer skulle troligtvis resonera att barn är helt och hållet oskyldiga till sin utsatthet medan synen på personer som begår sexualbrott mot barn kan tänkas vara enhälligt negativ. Därför har vi valt att inte inkludera case² där sexualbrott begås mot barn. Om ungdomarna ändå skulle komma in på ämnet har vi sedan innan bestämt oss för att inte uppmuntra dessa diskussioner utan istället styra tillbaka samtalen kring casen.

Klass och etnicitet. Vi har valt att planera studien utifrån case som inte berör gärningspersoner och offer i förhållande till klass och etnicitet, utan istället konstruera case som är så neutrala och likvärdiga som möjligt i förhållande till dessa kriterier. Med detta menar vi inte att det inte skulle kunna finnas skilda uppfattningar om gärningspersoner och offer i förhållande till nämnda faktorer, men vi upplever att vi behöver avgränsa forskningsområdet och göra det enklare att urskilja vad som påverkar ungdomarnas föreställningar och konstruktioner. Att dessa faktorer just kan tänkas bidra till att offer och gärningspersoner konstrueras på olika sätt tänker vi kan bli problematiskt då vi ämnat undersöka ungdomarnas föreställningar ur ett genusperspektiv. Skulle dessa faktorer ändå färga ungdomarnas berättelser så kommer vi naturligtvis att studera dessa.

Juridik. Studien berör delvis det viktimologiska forskningsfältet och behandlar offer och gärningspersoner vid sexualbrott. Viktigt att påpeka är dock att detta inte görs inom en rättsprocess eller juridisk ram, utgångspunkten i de case vi presenterat är istället brottsoffer och gärningspersoner som sociala konstruktioner mellan intervjudeltagarna. Vi som intervjuare kommer inte benämna händelser som brott i enlighet med juridiken, inte heller har vi för avsikt att be deltagarna att definiera vilka brott de uppfattar att individer begår och utsätts för i casen som presenteras.

1.3 Definitioner

1.3.1 Sexualbrott

Sexualbrott är ett samlingsbegrepp för flera olika brottstyper av varierande allvarlighetsgrad där en individ utsätts för en sexuell handling mot hens vilja (Brå, 2012, s. 110). Begreppet innefattar bland annat handlingar som sexuellt ofredande, sexuellt utnyttjande, sexuellt tvång och våldtäkt (a.a.).

---

² Case är de påhittade situationer som presenteras för deltagarna under en intervju, kring vilka diskussionerna sedan förs.

1.3.2 Patriarkat

Ett patriarkat är ett samhällssystem där makten i samhället primärt tillhör män (Millet, 1971, s.33-34). I patriarkatet uppfylls huvudsakligen maktpositioner inom viktiga samhällsfunktioner som politik, försvarsmakt, vetenskap och finansväsen, av män (a.a.).

1.3.3 Normativ femininitet och maskulinitet

Normativ femininitet och maskulinitet består av kulturellt och historiskt bundna och normgivande förväntningar på hur individer bör handla beroende på biologisk könstillhörighet (Lander, 2003, s.26-28). Normerna befäster föreställningar om hur en kvinna och en man skall vara och hur de bör uppföra sig (a.a.).

1.4 Uppsatsens Disposition

Uppsatsen består av sex avsnitt och inleds med en kort sammanfattning för att ge läsaren en överskådlig uppfattning över innehållet. Det första inledande avsnittet innehåller en inledning som beskriver det aktuella kunskapsläget och existerande problematik inom området, studiens syfte, frågeställningar och de avgränsningar som gjorts, följt av ett antal begreppsdefinitioner. Avsnitt två beskriver tidigare forskning som gjorts på området och hur denna forskning söks fram. Avsnitt tre sammanfattar huvudinnehåll och centrala begrepp för de teorier som använts i studien. I avsnitt fyra redogörs för den metod som använts, bland annat val av forskningsmetod, vetenskapsteoretisk utgångspunkt, urval, etiska ställningstaganden och hur bearbetning och analys har genomförts. Avsnitt fem presenterar studiens resultat och analys av resultatet samt avslutas med en sammanfattning av studiens primära resultat. Avsnitt sex utgörs av en avslutande diskussion som bland annat innehåller jämförelser med tidigare forskning och författarnas egna tolkningar och avslutas med förslag till vidare forskning. Uppsatsen avslutas med en litteraturförteckning och diverse bilagor.

2. Tidigare forskning

2.1 Tillvägagångssätt för att hitta tidigare forskning

För att få en bild av tidigare forskning, relevant för vårt syfte och forskningsområde, använde vi oss av sökportalen *Discovery* där både elektroniska och tryckta resurser finns samlade. Då vår studie innefattar flera ämnen (i form av genusperspektiv, offer, gärningspersoner och utsatthet för sexualbrott) så krävdes flera sökningar med olika kombinationer av sökord för att samla relevant forskning som vi ansåg gav en nyanserad bild av det tidigare forskningsfältet. Samtidigt var det svårt att göra separata sökningar på respektive områden då det genererade artiklar som vi inte upplevde var relevanta för det fält vi valt. Att exempelvis enbart söka på artiklar om gärningspersoner och offer innebär att det kan röra sig om individer som begår och utsätts för helt andra typer av brott än de vi ämnat undersöka. Vi kombinerade därför sökningar om offer och gärningspersoner med sökningar om utsatthet för sexualbrott och genusperspektiv, samtliga artiklar som presenteras i detta avsnitt diskuterar därmed kön. Samtliga artiklar söktes med filtren *peer reviewed*, *fulltext* och *academic journals*.

Vilka artiklar som skulle läsas valdes genom att vi först sållade bland titlarna, vilket gav en fingervisning kring huruvida en artikel kunde vara intressant eller ej. När vi bedömt en titel som intressant lästes dess abstract och därefter valdes de artiklar ut som skulle läsas i sin helhet. Utvalda artiklar hamnade i detta avsnitt samt i analysen, medan andra snarare fungerade som reflexiva verktyg som valdes bort under vägen.

För att hitta artiklar gjorde vi ett antal olika sökningar. Majoriteten av sökningarna gjordes på engelska och vi begränsade tidsintervallen till 2012.01.01 - 2017.12.31 för att hålla oss till artiklar publicerade inom de senaste fem åren. Sökorden *gender stereotypes crime* gav 226 träffar och i sökningen fann vi en artikel som vi tyckte var väsentlig för vår studie. Sökorden *victim perpetrator* gav ett stort antal träffar på 6985 artiklar. Sökningen genererade två artiklar som vi upplevde var centrala för studien.

Vi gjorde även ett fåtal sökningar på svenska som ett komplement till de internationella artiklarna för att fylla de luckor som vi upplevde fanns. Då det svenska forskningsfältet är mer begränsat än det internationella valde vi att söka artiklar från de senaste tio åren och intervallen blev därmed 2007.01.01 – 2017.12.31. Sökningen *sexuella övergrepp* genererade två träffar och av dessa valdes en artikel ut.

I tillägg till vetenskapliga artiklar funna via *Discovery* så använde vi oss av Uhnoos (2012) studie som presenteras i ett kapitel av vår tidigare kurslitteratur. Detta då vi upplevde det som svårt att hitta tidigare forskning kring just ungdomars syn på offer och gärningspersoner vid sexualbrott.

2.2 Offer vid sexualbrott

Ett återkommande tema i tidigare forskning tycks vara hur kvinnor enklare passar in i en stereotyp offerroll än män. I Studinska och Hiltons (2017, s.90) studie undersöks människors bedömningar av offer och gärningspersoner vid sexuellt tvång beroende på könstillhörighet. De pekar på att de män och kvinnor som deltog upplever sexuellt tvång på liknande sätt, men att uppfattningen av manliga och kvinnliga offers lidande tycktes skilja sig åt (a.a.) Kön visade sig påverka uppfattningarna då kvinnliga offer sågs som mer utsatta än manliga offer när det kommer till sexualbrott (a.a., s.92). Carlsson (2008, s.260) menar att kvinnor konstrueras som offer för sexualbrott medan män snarare konstrueras som offer då de anklagas för att ha begått sexualbrott, vilket sker om den som anklagar mannen konstrueras som lögnaktig (a.a.).

Huitema och Vanwesenbeeck (2016, s.315) visar på att alla offer betraktas som mindre ansvariga för övergrepp i de fall där fysiskt tvång förekommit än i de fall där tvånget varit verbalt eller där det skett genom avsiktlig berusning av offret. Likt Studinska och Hilton (2017, s.92) fann Huitema och Vanwesenbeeck (2016, s.315) att manliga offer anses vara mer ansvariga för sin utsatthet än kvinnliga offer även vid fysiskt sexuellt tvång.

Tidigare studier visar att attityder gentemot offer vid våldtäkt påverkas av faktorer som rör stereotypa bilder av vem ett offer och en gärningsperson är. Till dem tillhör McKimmie, Masser och Bongiorno (2014, s.2280) vilka har genomfört en enkätstudie där de undersökt hur deltagarna uppfattar offer och gärningspersoner, samt hur det presenterade fallet skulle dömts i domstol. För att undersöka detta använde de sig av ett antal stereotypa variabler där 1) gärningspersonen var okänd för offret och 2) attackerade henne utomhus. 3) Offret kämpade emot gärningspersonen och 4) offret var villig att samarbeta fullt ut med polisen (a.a., s.2280-2281). I motsats till dessa fanns ett antal icke-stereotypa variabler där 1) offret blivit utsatt i gärningspersonens hem efter att 2) ha nekat till sex efter kyssar. 3) Offret kämpade inte emot gärningspersonen och 4) offret var inte villig att samarbeta med polisen (a.a.).

Resultatet visar att ju fler av de stereotypa variablerna, ett offer lever upp till, där en okänd gärningsperson var den viktigaste, desto positivare uppfattning har deltagarna av offret och av möjligheten att brottet ska leda till fällande dom (McKimmie et al., 2014, s.2285-2287). Hur ett offer bettet sig, i förhållande till de stereotypa eller icke-stereotypa variablerna, har mindre effekt på deltagarnas uppfattning i de fall där gärningspersonen var okänd än där gärningsperson och offer var bekanta med varandra. I det senare fallet sågs offret som mer klandervärt och mindre trovärdigt (a.a.).

2.3 Gärningspersoner vid sexualbrott

Huitema och Vanswesenbeeck (2016, s.315) konstaterar att signifikant mindre ansvar tillskrivs kvinnliga gärningspersoner som utsätter män för fysiskt sexuellt tvång än manliga gärningspersoner som utsätter kvinnor. Studinska och Hilton (2017, s.92) menar att uppfattningen av gärningspersoner som begår sexualbrott skiljer sig dels beroende på om gärningspersoner är man eller kvinna, dels beroende på om det är en man eller kvinna som tar ställning till gärningspersonen. I studien uppfattar kvinnliga deltagare att manliga gärningspersoner är mer omoraliska, oärliga, osympatiska och de erhåller mindre respekt än kvinnliga gärningspersoner. De manliga deltagarna gjorde däremot ingen skillnad när de värderade attribut hos kvinnliga och manliga gärningspersoner (a.a.).

I McKimmies et al. (2014, s.2279-2280) studie sågs gärningspersoner som mindre skyldiga och en fällande dom som mindre trolig i de fall där offret inte kämpat emot, varit motvillig att samarbeta med polis, eller på annat sätt inte levt upp till de stereotypa variablerna för ett offer.

2.4 Kvinnors utsatthet

Forskning pekar på att det generellt är kvinnor som uppfattas vara utsatta för sexualbrott. Uhnoo (2012, s.75-76) har undersökt tjejers utsatthet för sexuella övergrepp och menar att tjejer har benägenhet att konstrueras som *våldtagbara*. Uhnoo (a.a., s.80) ser att tjejer, i mycket högre utsträckning än killar, psykologiseras och sexualiseras som offer. Enligt Uhnoos (a.a., s.75) resultat är det konstruktioner av tjejers utsatthet som bidrar till att det produceras och reproduceras antaganden om maktrelationer mellan killar och tjejer där ensidig fokus på tjejers utsatthet medför att tjejer sexualiseras. Effekterna av detta är att tjejers sexualitet ses som *kränkbar* (a.a., s.76).

Att tjejer konstrueras som våldtagbara kopplar Uhnoo (2012, s.91) till att tjejer positioneras som fysiskt svaga och underlägsna killar. Tjejerna i intervjun ser sig inte som svaga men upplever ändå att de inte är kapabla att försvara sig mot en man, även om det är en svag man (a.a., s.84). När våldtäktsrädsla i det offentliga rummet diskuteras så konstruerar deltagarna i Uhnoos (a.a., s.82-83) studie tjejer som rädda och ofrivilliga offer för okända män. De manliga deltagarna positionerar sig själva som beskyddare av tjejers sexualitet (a.a.).

Uhnoo (2012, s.80-81) pekar på att deltagarna gör skilda tolkningar av ungdomars utsatthet. Killars utsatthet anses ske genom fysisk misshandel utförd av killar och tjejers utsatthet anses bestå av en *potentiell* och *konstant sexuell utsatthet* bestående av sexuella kränkningar och sexuellt våld utförd av killar (a.a.). Killar ses varken som rädda eller utsatta för sexuellt våld, mäns sexuella integritet upplevs snarare som ohotad då män inte uppfattas som våldtagbara. Att en kvinna skulle kunna våldta en man är mycket osannolikt (a.a., s.81).

Uhnoo (a.a.) menar att trots tjejernas berättande om en ständig rädsla för utsatthet så framställs sexuella anspelningar som något nästan komiskt. Tjejerna beskriver att sexuella

inviter och sexuella trakasserier är en del av en vanlig kväll. Att tjejer blir utsatta och att deras kroppar konstrueras som sexuella objekt som män har möjlighet att utnyttja är enligt de kvinnliga deltagarna ett faktum.

2.5 Konsekvenser vid utsatthet för sexualbrott

Synen på vilka konsekvenserna blir efter att någon lidit offer för sexualbrott ser olika ut beroende på om offret är en man eller en kvinna. Huitema och Vanwesenbeeck (2016, s.315) visar exempelvis att män anses lida mindre av sexuellt tvång samt att de tillskrivs större njutning av den sexuella akten när den sker genom verbalt eller fysiskt tvång, än kvinnor. De drar även slutsatsen att offer som utsätts för fysiskt tvång antas få mer stöd vid en polisanmälan än de som enbart utsätts för verbalt tvång och att kvinnliga offer får ett signifikant större stöd från omgivningen när det gäller att göra en polisanmälan jämfört med manliga offer (a.a., s.316).

En konsekvens av att utsättas för sexuella övergrepp kan vara samhällets fördömande och risken att bli misstrodd som offer. Carlssons (2008, s.257) studie utgår från en diskussion kring konstruktioner av flickor och kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp. I studien lyfter Carlsson (a.a., s.258) fram att det trots ett officiellt fördömande mot sexuella övergrepp ändå inte är självklart för flickor som utsätts att yttra sig om detta och betraktas som trovärdiga av allmänhet och rättsväsende. Istället beskrivs omgivningens reaktioner som en del av ett trauma som benämns som stigmatisering där den utsatta tillskrivs skuld och nedvärderande, negativa egenskaper, vilket i förlängningen påverkar offret där att vara en *dålig flicka* knyts till självbilden (a.a.). Skulden läggs över på kvinnan då kvinnans sexualitet konstrueras på ett sätt som går emot normativ femininitet (a.a., s.272).

Genom att analysera material om åtta kvinnors utsatthet ser Carlsson (a.a., s.257) att det oavsett historisk tid finns ett liknande mönster för konstruktionen av kön. Konstruktioner av sexualbrottslighet och utsatthet för sexuellt våld som avvikelser och kvinnor som lösaktiga, lögnaktiga och därmed ansvariga har en historisk förankring, trots att svensk lagstiftning fördömer sexuellt våld. Förväntningar på vad det är att vara och bete sig som en kvinna eller man följs av skilda förväntningar på kvinnors och mäns sexualitet. Carlsson (2008, s.259) menar att kvinnor kategoriseras som antingen *ärbara*, *dygdiga* och *normala* eller *lösaktiga*, *ottillförlitliga* och *avvikande*. Skuldbeläggande kring kvinnor som tolkas som sexuellt erfarna och depraverade, med argument som rörde flickans karaktär, moral och egen sexualitet är återkommande genom historien (a.a.). Även nutida rättshantering tyder på att detta förståelsesätt lever kvar (a.a.). Uhnö (2012, s.76) ser också att manliga och kvinnliga deltagare upplever tjejers sexualitet som kränkbar och att den okränkta sexualiteten är något av det viktigaste för och hos en tjej. Det stora trauma som ses bli konsekvensen av en våldtäkt uppfattas inte bestå av fysiska skador utan av långvariga psykiska skador (a.a., s.82).

3. Teori

3.1 Radikalfeministisk teori

Utgångspunkten för radikalfeministisk teori är att sexism eller ojämlikhet mellan könen, snarare än klasstillhörighet eller etnicitet, är den mest grundläggande formen av förtryck i samhället (Renzetti, 2013, s.39). Patriarkatet ses enligt radikalfeminismen som jämställdhetens största fiende eftersom kvinnor historiskt varit den grupp som särskilt förtryckts oavsett om man studerar samhällen som bygger på kapitalism eller socialism, ett förtryck som pågår än idag (a.a.). Millet (1971, s.33), en teoretiker inom radikalfeminismen, menar att den *förfödslorätt* som ger män befogenhet att bestämma över kvinnor är den typ av förtryck som visat sig motståndskraftigare och ihärdigare än någon annan typ av segregation eller något annat klassystem. Att patriarkatet är jämställdhetens största fiende, framför exempelvis kapitalism, beror enligt radikalfeministisk teori på att män, oavsett klasstillhörighet, ras eller etnicitet, erhåller privilegier på bekostnad av kvinnor (Renzetti, 2013, s.39).

Millet (1971, s.34-35) beskriver att det patriarkala samhället bygger på en betingning av könen som absoluta motsatser, vilket sker genom stereotypa normer. Den stereotypa normen för mannen är att han är *kraftfull, aggressiv* och *effektiv* och den stereotypa normen för kvinnan är att hon är *okunnig, passiv* och *ineffektiv* (a.a.). Normerna, vilka skapas genom social inlärning, garanterar godtagandet av mannen som överlägsen kvinnan (a.a.). Radikalfeminismen menar även att män upprätthåller sin dominans och sina könsprivilegier genom att kontrollera kvinnans sexualitet (Renzetti, 2013, s.39). Mer specifikt så framhålls att manlig makt och kvinnlig underordning bevaras genom en *obligatorisk heterosexuallitetsnorm* samt genom *mäns ständiga hot om eller faktiska användande av våld mot kvinnor* (a.a.). Allt från pornografi, våldtäkt, sexuella trakasserier och andra sorters fysisk, psykisk eller sexuell misshandel faller in under saker som görs för att män och kvinnor ska behålla sina respektive positioner – d.v.s. där män har makt och där kvinnor är maktlösa (a.a.). Enligt Millet (1971, s.33-34) domineras alla maktpositioner i ett patriarkat av män. Män besitter höga befattningarna i viktiga samhällsinstitutioner inom politik, försvarsmakt, straffrättsystem och finansväsen (a.a.). Radikalfeminismen hävdar att på grund av att alla samhällsinstitutioner är mansdominerade syftar de till att tjäna och upprätthålla mäns intressen (Renzetti, 2013, s.39).

3.2 Connells Maskulinitetsteori

Sociologiprofessorn R.W Connell (2008, s.53) behandlar främst genus ur ett maskulinitetsperspektiv och framhåller att män och kvinnor följer en *allmän uppsättning förväntningar* som är knutna till respektive kön – d.v.s *könsrollen*. Inom alla kulturella miljöer finns två könsroller, en manlig och en kvinnlig där *maskulinitet* och *femininitet* kan tolkas som internaliserandet av dessa könsroller (a.a.). Baserat på dessa lär sig män och kvinnor att *göra* respektive kön genom socialisation, vilket möjliggör könsrollernas sociala förändring (a.a., s.54).

Connell (2008, s.111) använder sig av en tredelad modell för att förstå samhällets rådande genusstruktur. Modellen särskiljer relationer som bygger på *makt*, *produktion* och *emotionell bindning*. Emotionell bindning är viktigast av de tre eftersom relationer byggda på makt handlar om den allmänna underordningen av kvinnor och den manliga dominansen – patriarkatet (a.a.). Den patriarkala strukturen existerar trots att det förekommer undantag i maktrelationen mellan män och kvinnor, som exempelvis kvinnliga lärare med manliga elever (a.a.). En viktig del av teorin är den *maskulina hegemoni* som råder i samhället, vilket innebär att män som grupp sitter inne med och kan bevara makten i samhällslivet (a.a., s.111). Denna hegemoni kan ses i förhållandet mellan män och kvinnor såväl som i förhållandet mellan män och andra män (a.a., s.115).

Connell (2008, s.117) påtalar att även om de flesta män inte medvetet ämnar upprätthålla det hegemoniska mönstret så drar majoriteten av alla män ändå nytta av den existerande maskulinitetshegemonin med de fördelar som följer av kvinnors underordnade ställning. Connell (2008, s.115) exemplifierar detta genom att framhålla den maskulina dominans som finns inom näringsliv, stat och militär samt understryker att det faktum att mannen har makten är en allmän accepterad strategi. I den samhälleliga maktstruktur som råder skapas och bevaras mäns och kvinnors roller inom vilka vi tillskrivs olika egenskaper beroende på kön (a.a.).

Connell (2008, s.83) talar om att sann maskulinitet förväntas utgå ifrån männens kroppar, där maskuliniteten finns inneboende eller uttrycker något om den manliga kroppen. Kroppen uttrycks driva på och leda vissa typer av handlanden, som exempelvis aggressivitet och en medfödd längtan efter våld eller våldtäkt som en konsekvens av okontrollerbar lust (a.a.). Maskuliniteten konstitueras genom kroppsliga handlingar och fungerar som ett slags symboliskt bevis på männens överlägsenhet och deras rätt att härska (Carlsson, 2008, s.95).

3.3 Ideala offer

Christies (2001, s.47) teori om ideala offer framhåller att möjligheten att betraktas som ett offer inte bestäms av objektiva ramar utan av sociala föreställningar. Enligt Christie (2001, s. 48) får det ideala offret en typ av *offentlig* och *legitim status*. För att få offerstatus vid utsatthet för brott bör en individ uppfylla de kriterier som Christie (2001, s.48) menar är förenliga med ett idealt offer. Christie (2001, s.48) menar att det ideala offret ska vara *svagt*, hon är på en *legitim plats*, under *dagtid* och gör något *respektabelt*. Hon känner inte gärningspersonen och hon gör tillräckligt *motstånd* mot sin förövare (a.a.). Gärningspersonen är, i motsats till det svaga och oskuldsfulla offret, *stor* och *ondskefull* (a.a.). Individer som är unga, sjuka eller gamla passar lättare in i offerrollen på grund av sin förmodade svaghet (a.a.).

Individer som inte uppfyller kriterierna för det ideala offret kan ha svårigheter att uppnå offerstatus (Christie, 2001, s.48). Motsatsen till idealet kan ses vara en *stark man* som känner och är lika stor som gärningspersonen (a.a.). Det icke-ideala offret ägnar sig åt något ickerespektabelt på en plats som inte ses som legitim vid tiden för brottet och ses kunna skydda sig själva genom att inte befinna sig på platsen (a.a.).

För att kunna få offerstatus krävs det även att individen har möjlighet att hävda sitt offerskap, för att detta skall vara möjligt krävs det att individen är tillräckligt stark för att göra sig hörd (Christie, 2001, s.50). Offret får dock inte vara för starkt och bli ett hot mot den allmänna offentliga sympatin, något som förknippas med offerskap, för då minskar individens möjlighet att ses som ett idealt offer (a.a., s.51). Det ideala offret samexisterar med konceptet av den ideala gärningspersonen, ju mer idealt offret ses ju mer idealt ses gärningspersonen och vise versa (a.a., s.54). Den ideala gärningspersonen överensstämmer med den allmänna bilden av en gärningsperson och är en man som står som motpol till det oskyldiga ideala offret (a.a. s.55). Han ses som *omoralisk*, *omänsklig* och *farlig*, ju mer främmande gärningspersonen är ju mer idealisk blir han (a.a.)

4. Metod

4.1 Forskningsmetod

Vårt syfte med föreliggande studie var att undersöka ungdomars föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott. Bryman (2011, s.341) menar att den kvalitativa ansatsen är tolkningsinriktad och intresserar sig således för hur individer i en viss miljö tolkar och konstruerar sin verklighet i interaktion med andra individer. Även Ahrne och Svensson (2011, s.12) framhåller att den kvalitativa metoden lämpar sig särskilt väl när syftet är att undersöka individers tankar och upplevelser. Därav blev en kvalitativ ansats ett naturligt metodval för oss.

För att få information om ungdomars föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott valdes fokusgruppsintervjuer som datainsamlingsmetod. Enligt Blom m.fl. (ref i Halkier 2010, s.8) är fokusgruppsintervjun bra för att producera data om sociala gruppers tolkningar, interaktioner och normer. Detta menar vi var önskvärt för att kunna generera ett rikt material vad gäller ungdomarnas konstruktioner och föreställningar. Enligt Morgan (ref i Halkier, 2010, s.11) kan interaktionen mellan intervjudeltagare producera mer komplex kunskap än den som skapas vid exempelvis enskilda intervjuer. Halkier (2010, s.12) menar att det beror på att deltagarna ställer frågor till varandra och kommenterar varandras erfarenheter och förståelse, vilket är ett sätt att använda gruppen som ett medel för att producera mer komplexa data. Nackdelen med detta är att forskaren tvingas ta hänsyn till de gruppeffekter som kan uppstå när sociala interaktioner är källan till data (a.a.), något som vi tyckte oss erfara då skillnaden i sättet på vilket grupper talade och interagerade med varandra skilde sig markant beroende på gruppammansättningen.

Vårt mål med fokusgruppsintervjuerna var att undersöka den kunskap som alstrades deltagarna emellan, men samtidigt behövde vi fokusera deltagarna på specifika frågeställningar och teman för att inte frångå studiens syfte. Därför använde vi oss av semistrukturerade fokusgruppsintervjuer där intervjuerna, i enlighet med vad Bryman (2011, s.415) påtalar, utgick från en intervjuguide. Frågorna i intervjuguiden ger intervjupersonerna stor frihet att själva utforma sina svar men möjliggör även för intervjuaren att ställa frågor utanför guiden (a.a.). Vår intervjuguide (Bilaga 1) bestod av ett antal case som innehöll olika scenarion vilka ungdomarna fick förhålla sig till och som var ämnade att främja diskussion dem emellan. För vår egen skull hade vi skrivit ett antal följdfrågor vilka fungerade som riktlinjer för vad vi önskade skulle beröras i diskussionerna.

4.1.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Ungdomarnas föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott ur ett genusperspektiv var inte något vi antog skulle uttryckas explicit under intervjuerna. Vår

ambition var istället att utifrån en teoretisk förståelse tolka meningen i det sagda. Enligt Morgan (ref i Halkier, 2010, s.11) är det den sociala interaktionen mellan människor som är källan till data inom fokusgruppsintervjuer. Även vår uppfattning är att den kunskap som produceras under en fokusgruppsintervju är ett resultat av sociala konstruktioner inom ramen för den specifika kontext i vilken den skapas. Vi försökte därmed inte fastställa ungdomarnas "egentliga" ståndpunkter, utan utgick, i enlighet med Kvale och Brinkmann (2014, s.74, 259), från att det inte finns en objektiv sanning utan flera, vilka samtliga är kontextberoende och ett socialt uttryck som skapats i samspel med andra människor.

Detta är i linje med socialkonstruktionismen som ser att kunskap är en social process skapad av interaktion mellan människor, snarare än en produkt av objektiva observationer (Burr, 2015, s.4-5). Vidare menar Burr (a.a.) att vår förståelse av verkligheten konstrueras genom interaktion med andra människor i sociala och språkliga processer och att det vi betraktar som sant därmed kan ses som sättet på vilket vi för tillfället valt att acceptera omvärlden, något som varierar över tid men också mellan kulturer.

Vårt vetenskapliga förhållningssätt gör därmed att vi ser samtliga intervjudeltagare, inklusive oss själva, som medskapare till kunskapsproduktionen som presenteras i studien. Även om det i fokusgruppsintervjuer främst är intervjudeltagarna som diskuterar med varandra så påverkas konstruktionerna genomgående av oss forskare. Trots att vi påtalat för ungdomarna att det inte fanns något rätt eller fel svar på frågorna så skedde det flertalet gånger under intervjuerna att de bad oss om mer information (vilket de inte fick) och ställde frågor om casen. Detta tolkar vi som att de uppfattade att det fanns ett korrekt svar på frågorna som vi "satt inne" med, vilket påverkade hur de valde att förhålla sig till diskussionerna.

Utöver att kunskap påverkas av kontexten den konstrueras i så var det vi intervjuare som satt agendan för vilka teman som skulle diskuteras. I tillägg till det har vi som forskare tolkningsföreträdare när det gäller att uppfatta och analysera vad deltagarna sagt. Det är vi som analyserar resultatet, vilket påverkas av vår teoretiska och allmänna förståelse för det som sagts. Hade intervjuerna exempelvis genomförts inom ramen för ett annat teoretiskt kunskapsfält än kriminologi är vi övertygade om att utgången inte blivit precis densamma.

4.2 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet- och reliabilitetsbegreppen i dess klassiska mening har problematiserats, framförallt av de mer socialkonstruktivistiska delarna av forskningsfältet, när det gäller dess applicerbarhet på kvalitativa studier (Halkier, 2008, s.106). Halkier (2008, s.106) påtalar dock att detta inte betyder att validitet och reliabilitet har avskaffats som kriterier för god undersökningspraxis och värdering av undersökningsresultat i kvalitativa studier, men att kriterierna däremot bör uppfattas något annorlunda.

Kvale och Brinkman (2014, s.296) menar att validitet inom kvantitativ forskning begränsas till det som går att mäta, vilket därmed ogiltigförklarar kvalitativ forskning om den inte

resulterar i siffror. För att validitetsbegreppet ska vara aktuellt i ett bredare perspektiv menar de dock att validitet även kan handla om i vilken utsträckning vald metod undersöker vad som avsetts undersökas (a.a.).

Lecompte och Goetz (1982, s.32) skiljer på extern och intern validitet. Likt Kvale och Brinkman (2014, s.296) menar de att intern validitet i kvalitativa studier står för till vilken grad metoden undersöker det fenomen som avsetts, medan den externa validiteten beror på till vilken grad studien är generaliserbar till populationen³ (Lecompte & Goetz, 1982, s.32). Hög grad av generaliserbarhet ger hög grad av extern validitet (a.a.).

Vi försökte skapa hög intern validitet genom att se till att urvalet representerade den kontext vi önskade undersöka, genom att ha en hög grad av överensstämmande mellan studiens syfte och de forskningsfrågor vi utformat samt genom att ställa tolkande frågor till intervjudeltagarna för att säkerställa att vi förstått dem rätt. Alla dessa delar nämner Halkier (2010, s.108) att en forskare, som genomför fokusgruppsintervjuer, kan göra för att öka den interna validiteten. Under intervjutillfällena agerade en av oss moderator⁴ medan den andre förde anteckningar och följde samtalen. Detta för att upptäcka aktuella följdfrågor som missats och att samtliga frågor i intervjuguiden faktiskt ställts och diskuterats. Detta var ytterligare ett sätt att öka den interna validiteten genom att undvika att glömma ställa frågor eller följdfrågor som kunde bidra till att undersöka syftet.

Extern validitet är enligt Bryman (2011, s.369) svårt att uppnå i kvalitativa studier. Har ett urval inte gjorts statistiskt genom stickprov ur en population är det inte möjligt att generalisera resultaten i en studie och i kvalitativa studier sker urvalet oftast på andra grunder än dessa (a.a.). Detta gäller även för vår studie som inte bygger på ett statistiskt urval (se avsnitt 4.3 *Urval*) och därmed kan våra resultat inte generaliseras till andra ungdomar i eller utanför populationen.

För att uppnå god validitet i en kvalitativ studie, där det inte finns möjlighet att generalisera resultatet till populationen, menar Bryman (2011, s.369) att resultatet istället kan generaliseras till teori. Det är därmed kvaliteten på de teoretiska slutsatserna som ska bedömas för att avgöra generaliserbarhet i en kvalitativ studie (a.a.). Vi har därför varit noga med att koppla vår analys till teori och tidigare forskning där vi sett att det varit aktuellt. För att styrka tillförlitligheten i de slutsatser vi dragit har vi underbyggt dessa med intervjudeltagarnas citat. Vidare har vi genomgående under studien anlagt ett reflexivt förhållningsätt. Thomson (2010, s.37-39) beskriver att intervjuaren genom ett reflexivt förhållningsätt anlägger en kritisk blick på de tolkningar och teoretiska antaganden som görs. Detta har vi avsett att göra genom att diskutera alternativa tolkningar av resultatet.

---

³ En population är alla de enheter som ett urval görs på (Bryman, 2011, s.179). I en kvalitativ studie består populationen av alla de individer som har möjlighet att bli valda inom de urvalsramar som ställts upp för studien (a.a.).

⁴ Moderator är en intervjuare med mer omfattande roll än vanligt (Halkier, 2010, s.47). Utöver att lyssna ska moderatören hantera den sociala dynamik som utvecklas mellan deltagare och få dem att interagera med varandra (a.a.)

Reliabilitet innebär graden av tillförlitlighet i en studies genomförande, vilket inom kvantitativ forskning innebär att en studies resultat går att reproduceras av andra forskare vid ett annat tillfälle (Halkier, 2010, s.107). I kvalitativa studier är detta svårt att uppnå eftersom objekt undersöks i dess naturliga miljö, något som är svårt att rekonstruera precist och därmed är det inte troligt att reproduktioner av kvalitativa studier når samma resultat (Lecompte & Goetz, 1982, s.32). I enlighet med vår syn på kunskapsproduktion (se avsnitt 4.1.1 *Vetenskapsteoretiskt förhållningssätt*) menar vi att konstruktionerna som producerades under våra intervjuer förmodligen hade sett annorlunda ut även om det så var vi själva som försökte rekonstruera dem. Halkier (2010, s.107) menar att för att uppnå god reliabilitet i den kvalitativa studien krävs istället en hög transparens i redovisningen av de metoder som använts för att producera och bearbeta data, detta för att möjliggöra en bedömning av kvaliteten i själva utförandet.

För att möjliggöra för utomstående att bedöma kvaliteten av vår studies utförande har vi försökt att vara transparenta med vår forskningsprocess. Vi har redogjort för och motiverat våra val samt varit noga med att styrka vårt resultat genom att presentera citat från intervjuerna vilka ligger till grund för våra tolkningar. Under samtliga intervjuer har vi haft samma moderator, något som Albercht m.fl. (ref i Wibeck, 2010, s.143) hävdar ökar reliabiliteten i fokusgruppsintervjuer. Att låta flera forskare, oberoende av varandra, göra översiktsanalyser, utifrån kriterier som ställts upp på förhand, som sedan jämförs och diskuteras försäkras enligt Wibeck (2010, s.143) reliabilitet i fokusgruppsstudier. Därför gjorde vi inledningsvis en första tematisering av intervjumaterialet individuellt, för att därefter jämföra respektive tematisering med varandra. Wibeck (2010, s.144) menar att man därefter jämför överrensstämelsen i kodningen. Detta görs ur två avseenden, dels utifrån huruvida man dragit samma gränser mellan olika ämnesaspekter, dels huruvida man satt samma etikett på de olika sekvenserna (a.a.). När vi jämförde de individuella tematiseringarna fann vi en hög överrensstämmelse mellan hur och vart vi tematiserat i förhållande till varandra, något vi anser är en styrka ur ett reliabilitetsperspektiv.

4.3 Urval

Enligt BRÅ (2016, s.49) är kvinnor i åldern 16 till 24 den grupp som är mest utsatta för sexualbrott. Enligt Nationella trygghetsundersökningen uppges i 92 procent av fallen vid sexualbrott att gärningspersonen varit en man, där män under 35 år är överrepresenterade bland gärningspersonerna (BRÅ, 2012, s.120). Mot bakgrund av detta ser vi att vårt val att avgränsa urvalet till ungdomar varit motiverat, då det är den gruppen som enligt tidigare undersökningar främst utsätts för sexualbrott. Enligt statistiken är det även primärt unga män som är överrepresenterade bland gärningspersonerna. Vårt val att intervjua skolelever i gymnasieålder (16-19 år) gjordes då de var gamla nog att själva välja att delta i en studie utan målsmans tillåtelse, samtidigt som vi såg att de fortfarande klassades som ungdomar då de var i tonåren.

Halkier (2010, s.25) beskriver att urvalet inom kvalitativa studier ofta är så små att de inte kan vara slumpmässiga utan snarare kan ses som analytiskt selektiva. Vårt urval gjordes genom ett så kallat målinriktat urval. Bryman (2011, s.434) beskriver att det målinriktade urvalet bygger på att man eftersöker individer som är relevanta för syftet för att urval och syfte ska överensstämma. Vårt urval skedde genom att vi skickade en förfrågan (Bilaga 2) om deltagande till rektorer på gymnasieskolor i Borås och Göteborg. Utifrån detta fick vi kontakt med en kurator på en av skolorna där intresse att delta fanns. Därefter skickade vi information (Bilaga 3) riktad direkt till eleverna och detta material delades ut av kuratorn. De elever som var intresserade fick skriva upp sig på en intresselista där "först till kvarn" gällde. Listan vidarebefordrades därefter till oss för uppdelning i grupper. Totalt deltog 18 individer i åldrarna 16 till 19 år och könsfördelningen var hälften tjejer och hälften killar.

4.4 Genomförande

Efter att studiens syfte formulerats inleddes vår forskningsprocess med att läsa in oss på området genom att ta del av tidigare forskning och litteratur som vi fann relevant. Vi är medvetna om att fältet är stort och att vi med all säkerhet gått miste om information och infallsvinklar, både inom och utanför gränserna för vår förförståelse. Vår förförståelse är till stor del färgad av att vi snart är färdigutbildade kriminologer och det har därmed fallit sig naturligt för oss att söka oss till information som går i linje med det vi tidigare studerat. För att undersöka huruvida uppsatsens syfte var möjligt att uppnås utifrån den intervjuguide vi konstruerat gjordes en pilotintervju med en individ som levde upp till de urvalskriterier vi satt för studien. Vi hade även en del farhågor kring hur ett potentiellt känsligt ämne som sexualbrott skulle tas emot av ungdomar. Genom pilotintervjun fick vi möjlighet att revidera och justera mindre detaljer i intervjuguiden och den stillade även vår oro kring att ämnet kunde vara känsligt att diskutera.

Halkier (2010, s.25) menar att det är klokt att inkludera både män och kvinnor i en fokusgruppsintervju om kön förväntas göra skillnad i inställning till det studerade ämnet. Då vi förväntade oss att eventuella skillnader kan förekomma i pojkars och flickors uppfattningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott, bestämde vi oss för att inkludera både pojkar och flickor.

Morgan (ref. i Bryman, 2011, s.453) menar att det rekommenderade antalet deltagare är mellan sex och tio personer per grupp. Vi valde att göra tre fokusgruppsintervjuer där deltagarantalet var sex deltagare per grupp då vi kände att det var ett hanterbart antal för oss som oerfarna intervjuare. Den första fokusgruppen bestod av enbart tjejer, den andra av enbart killar och den tredje av hälften tjejer och hälften killar. Uppdelningen gjordes på detta sätt då vi ville se om konstruktionerna skulle skilja sig mellan grupperna och inte för att vi antog att individer av samma kön har liknande premisser. Vi ser att genus är något som produceras och reproduceras genom social interaktion och därför antog vi att konstruktioner kan se olika ut i olika gruppammansättningar.

Halkier (2010, s.26) menar att kunskapsproduktion är beroende av den sociala interaktion som sker mellan deltagare, därför bör intervjugrupper varken vara alltför homogena eller heterogena. I en alltför homogen grupp är risken att det sociala utbytet blir litet och i en alltför heterogen grupp är risken att det uppstår många konflikter eller att någons uppfattningar inte kommer till uttryck (a.a.). För att minimera risken att få alltför homogena grupper valde vi att blanda individer från olika skolklasser och årskullar i grupperna. I ett försök att minska den eventuella negativa effekt som en heterogen grupp skulle kunna ge, bad vi i början av varje intervju deltagarna att respektera varandras åsikter och att alla skulle tillåtas att komma till tals. Enligt Wibeck (2010, s.33) är det viktigt att ta miljöfaktorer i beaktning och noga tänka igenom valet av intervjuplats innan deltagarna bjuds in. Om fokusgruppen äger rum på en plats där moderatorer eller enskilda deltagare känner sig hemma kan det påverka diskussionerna då samtalen kan komma att föras på dessa personers villkor (a.a.) Det var viktigt för oss att skapa en så trygg miljö som möjligt för ungdomarna, vi valde därför att genomföra intervjuerna på den gymnasieskola där eleverna gick, under skoltid och i ett grupprum som skolan tillhandahöll.

Vår intervjuguide bestod av fyra fiktiva case med tillhörande följdfrågor och ett antal uppsamlingsfrågor gällande attityder till offer och gärningspersoner som begår sexualbrott. Följdfrågorna tillhörande varje case hade vi som stöd för att främja intervjudeltagarnas diskussion om samtalen avstannade och för att säkerställa att diskussionerna berört ämnen som var i linje med syfte och frågeställningar. Casen innehöll olika typer sexualbrott av varierande allvarlighetsgrad. Även gärningspersoners och offers könstillhörighet varierades och kombinerades på olika sätt. Det första caset i intervjuguiden konstruerades på sådant sätt att offret fick ett könsneutralt namn och gärningspersonens kön uteslöts, detta för att se hur ungdomarna instinktivt skulle tolka kön i situationen. Alla individer i de fiktiva casen som benämndes vid namn, fick namn som skulle bidra till antagandet att de hade samma etnicitet (Svensk), detta för att inte casen skulle påverkas av ungdomarnas eventuella attityder till olika etniska grupper. Det skall dock tilläggas att vi inte kan veta hur ungdomarna uppfattade individernas bakgrund i casen men då namnen var liknande är det relativt troligt att anta att bakgrunden uppfattats på liknande sätt. Intervjuerna tog mellan 60 till 80 minuter att genomföra och samtliga intervjuer spelades in via ljudupptagning för att förenkla möjlighet till transkribering samt redovisning av resultat och analys.

4.5 Etiska överväganden

Vi har i samtliga moment av arbetsprocessen tagit hjälp av och förhållit oss till Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer, vars huvudkrav är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.

Informationskravet innebär att intervjudeltagare skall informeras om att deltagande är frivilligt och att de när som helst har rätt att avbryta sin medverkan utan negativa konsekvenser (Vetenskapsrådet, 2002, s.7). Deltagaren skall även informeras om studiens syfte och dess genomförande samt eventuella risker som deltagande kan medföra (a.a.). För

att uppfylla nyttjandekravet ska det även framgå att informationen som insamlas endast ska användas i forskningssyfte (a.a., s.14). Eleverna på den skola som visat intresse blev inledningsvis tilldelade ett informationsbrev att läsa innan de hade möjlighet att anmäla sitt intresse om deltagande. I detta brev behandlades samtliga av ovanstående delar. Vid intervjutillfällena tilldelades deltagarna ytterligare ett informationsbrev med tillhörande samtyckesbrev (Bilaga 4). När eleverna läst detta gick vi muntligen igenom huvuddragen av brevet (så som frivilligt deltagande och rätten att avbryta) innan underskrift av samtyckesbrev samlades in. Att samla in underskrift för samtycke krävs för att uppfylla Vetenskapsrådets (2002, s.9-10) samtyckeskrav och då elevernas ålder översteg 15 år såg vi det inte som etiskt problematiskt för dem att själva ta ställning till huruvida de önskade delta eller ej.

Konfidentialitetskravet innebär att alla intervjudeltagare skall ges största möjliga konfidentialitet och att de personuppgifter som samlats in skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga ej kan ta del av det (Vetenskapsrådet, 2002, s.12). För att uppfylla konfidentialitetskravet har vi avidentifierat intervjuerna vid transkribering och även andra eventuellt identifierbara eller känsliga uppgifter togs bort. Efter transkribering och avidentifiering raderades ljudfilerna. Samtyckesbrev har däremot sparats för att vi i framtiden inte ska riskera stöta på problem kring ifrågasättande av frivilligt deltagande.

Något som kan vara etiskt problematiskt med fokusgruppsintervjuer är att gruppdeltagarna under intervjun erhåller information om varandra som kan spridas vidare utanför intervjusituationen (Wibeck, 2010, s.139). Därav var vi noga med att tydliggöra för deltagarna att trots att vi som intervjuare garanterade deltagarna konfidentialitet, så var det omöjligt att garantera att övriga deltagare skulle uppfylla ett sådant krav. På grund av detta informerade vi deltagarna om att vara försiktiga med att dela med sig av känsliga uppgifter som de inte ville att andra skulle ha kunskap om efter intervjutillfället. Vi uppmanade även ungdomarna att inte sprida vidare eventuella uppgifter som framkommit om andra under intervjuerna.

Ämnet sexualbrott kan tolkas som känsligt vilket ur ett etiskt perspektiv kan vara problematiskt om det skapar obehag hos intervjudeltagarna. Att studien undersöker ungdomarnas uppfattningar och inte deras egna upplevelser minskar problematiken men det skall poängteras att vi inte säkert kan veta huruvida ungdomarna upplevde obehag eller ej under eller efter intervjutillfällena. Den pilotintervju som tidigare nämnts gav oss möjligheten att undersöka hur ämnet fungerade när intervjudeltagaren var en ung person. Vår upplevelse av pilotintervjun var att studiens syfte var genomförbart på den population vi tänkt, men samtidigt såg förhållandena annorlunda ut då det vid en enskild intervju är andra förutsättningar än vid en fokusgrupp. För att undvika att lämna någon av fokusgruppsdeltagarna utan stöd, med eventuella obehagskänslor eller funderingar som intervjuerna kunde ha väckt, skrev vi i informationsbrevet (Bilaga 4) vart de kunde vända sig om det upplevde ett behov av att prata med någon efter intervjun.

4.6 Bearbetning och Analys

Det första steget i bearbetning av vårt insamlade material var att lyssna igenom de inspelade ljudfilerna av intervjuerna i anslutning till intervjutillfället, innan transkribering påbörjades. Kvale & Brinkmann (2014, s.220) menar att transkribering av materialet ger struktur till intervjuerna och skapar ett material som är bättre lämpat för närmare analys än intervjuer i ljudformat. Vidare är det viktigt att alla transkriberingar görs enligt samma förfarande då det ökar reliabiliteten i utskrifterna (a.a., s.197-200). Då vi båda skulle arbeta med transkriberingen gick vi därför noga igenom hur den skulle göras för att utskrifterna, på ett språkligt plan, skulle bli så lika varandra som möjligt. Vi valde att transkribera ungdomarnas språk ordagrant, med undantag för att vi exkluderat utfyllnadsuttryck som ”eh” och upprepningar av ord som ”typ” och ”liksom”. De utskriftskonventioner som vi använde oss av var följande, vilka huvudsakligen hämtats från Kvale och Brinkmann (2014, s.222):

- **Avbruten:** ... [avbruten]
- **Förtydligande av oss:** (( ))
- **Betonande av ord:** understruket
- **Höga ljud:** VERSALER
- **Kort paus:** ...
- **Lång paus:** [paus]
- **Obeskrivligt tal:** ( )
- **Övriga uttryck:** skrivs inom [ ]. Exempelvis [skrattar]
- **Överlappande tal:** vid start av överlappning [och vid slut av överlappning]

Enligt Thomson (2010, s.151) bör bearbetning av intervjumaterialet med fördel göras i flera steg. Lämpligt är att lodrätt analysera och tematisera varje intervjutext separat för att sedan anta ett vågrätt perspektiv där analysen görs mellan de olika intervjutexterna. Först efter detta kan teman slutligen sammanfogas för att skapa ett nytt, summerat material (a.a., s.152-157).

Efter att vi transkriberat materialet så gjordes varsin individuell tematisering på varje intervjutext. Tematiseringen gjordes utifrån vår gemensamma teoretiska förståelse samt vår kriminologiska såväl som allmänna individuella förståelse. I tillägg försökte vi vara öppna för att se andra, återkommande saker som vi fann intressanta eller viktiga i materialet. När vi jämförde och diskuterade våra individuella resultat fann vi att vi tematiserat intervjutexterna på väldigt snarlika sätt. Dels gällande vilka teman som framkommit, dels när i intervjusituationerna som dessa teman applicerats. De skillnader som framkom diskuterades och visade sig främst handla om att den ene sett kopplingar till fler saker på ställen där den andra enbart gjort kopplingar till enskilda teorier eller tidigare forskning. I nästa skede sammanfogade vi de citat som kunde ses tillhöra samma tema i separata dokument. Först när citaten sammanstälts sorterade vi bort överflödiga citat och summerade ett gemensamt resultat av intervjuerna.

Vårt sätt att förhålla oss till och koppla studiens resultat till tidigare forskning och teori är i linje med ett *abduktivt* förhållningssätt. Alvesson och Sköldberg (2008, s.56) beskriver att det

abduktiva förhållningssättet innebär att analysarbetet av insamlat intervjumaterial både kan förekommas av eller kombineras med tidigare teori. Teorier används för att upptäcka mönster som skapar förståelse för intervjumaterialet och under forskningsprocessens gång så pendlar forskaren växelvis mellan teori och material vilka successivt omtolkas med hjälp av varandra (a.a.). Innan intervjuerna genomförts gjorde vi en teorigenomgång där vi valde flertalet teorier som vi, med vår förförståelse, gemensamt tänkte kunde bli användbara i analyskedet. När analysen väl genomfördes återstod bara en av dessa teorier, medan de andra snarare fungerat som reflexiva verktyg genom processen. Övriga teorier som använts i analysdelen tillkom först i analyskedet och då i samband med att vi uppfattade dem som aktuella efter att vi konstruerat valda teman.

5. Resultat och Analys

5.1 Den kränkbara kvinnan

När ungdomarna diskuterade en överfallsvåldtäkt, där gärningspersonen av oss endast benämndes som gärningsperson och offret gavs ett könsneutralt namn, konstruerade alla grupper offret som en ”ung kvinna”. Efter att en individ konstruerat offret med kvinnligt pronomen så använde samtliga detta i fortsatt diskussion. I tjejgruppen så konstaterades att namnet ”kan tillhöra både en man och en kvinna”, men ungdomarna valde ändå att konstruera offret som kvinna. Vår tolkning av ungdomarnas konstruktioner är att offer vid sexualbrott främst förmodas vara unga kvinnor, vilket kan relateras till Christies (2001, s.48) idé om att ideala offer benämns som just ”ung” och ”kvinna” och att dessa kriterier höjer offerstatusen hos en individ.

I samtliga grupper framgick att kvinnor är rädda för att bli sexuellt utnyttjade då det innebär att de riskerar att få ett rykte om sig. I killgruppen var alla eniga om att en kvinna som blir antastad ”är med om något förfärligt” eftersom det, förutom kränkningen att bli antastad av en man, finns risk för att rykten sprids om kvinnan. I den blandade gruppen uttrycktes rykten till följd av utsatthet resultera i olika saker för män och kvinnor. Under en diskussion om att killar, till skillnad från tjejer, tar sexuella trakasserier på ett positivt sätt framkom följande:

I1: Så ni tror att det skulle vara positivt benämnt?

Alla: Ja!

3D6: Killar tycker att det är positivt, han är kung och så, får ett bra rykte.

3D5: Hon skulle däremot få rykten...

3D2: Mm, tjejen skulle oavsett få rykten...

I tjejgruppen uttryckte en av deltagarna att synen av en tjej som blir tafsad på direkt får en att tänka att ”hon är med om något jobbigt” och majoriteten av tjejgruppen påtalade att en kvinna som blir tagen på offentligt alltid ses som ett offer:

1D1: Ja, men det hade vart annorlunda fall det var killen som gjorde det på tjejen för att... okej om det är så att hon ville.. för att folk kommer fortfarande tro att det var mot hennes vilja... alltså det kommer alltid va så.

1D3: Mm...

Kvinnor framställs här, enligt vår uppfattning, som konstant kränkbara, något som även Uhnoo (2012, s.80) fann i sin studie där tjejer sågs utsatta av en potentiell och konstant sexuell utsatthet bestående av sexuella kränkningar.

Majoriteten av deltagarna i samtliga grupper trodde, i tillägg till rädslan att utsättas för sexualbrott, att kvinnor som utsätts även ”är rädda för att berätta” om utsattheten på grund av oro över vad folk kommer att tänka om dem. I den blandade gruppen talade samtliga om att

kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp är rädda för att folk ska ”se ner på dem” och i tjejgruppen är man överens om att en kvinna kan välja att undanhålla ett övergrepp för att hon ”inte vill att andra ska veta att någon haft sex med henne”. Baserat på dessa uttalanden tycker vi oss urskilja att ungdomarna ser att en kvinnas värde är beroende av hennes sexuella erfarenheter och att kvinnor därför bär på en konstant rädsla för att utsättas för sexualbrott och därmed få sin värdighet kränkt. Uhnoo (2012, s.76) fann att tjejers sexualitet upplevdes som kränkbar och att deltagarna ansåg att en okränkad sexualitet var bland det viktigaste för och hos en tjej. I tjejgruppen uttalade en deltagare att det finns ”massa bra tjejer” som ”förstörs” av män som ”tar deras oskulder”, vilket vi tolkar som ytterligare ett uttalande som påvisar att kvinnor måste skydda sin sexualitet från att kränkas.

En kvinnas rädsla, både vad gäller själva utsattheten för sexualbrott och att berätta om utsattheten, baserades enligt ungdomarna på ”rykten” som kan spridas om henne och ett förändrat sätt att se på henne på grund av övergreppet:

I1: Vad tror ni det blir för rykten?

3D2: Att hon ligger typ med varje kille.

3D3: Hon kallas för lätt.

I1: Fast hon anmäler att det är ett övergrepp?

3D1-D3: Mm ja ja [deltagarna pratar i mun på varandra]

3D2: Alltså... för hon gick in i rummet med honom.

Detta går i linje med hur Carlsson (2008, s.258) diskuterar kring hur omgivningens reaktioner kan vara en del av traumat efter ett övergrepp, där den utsatta tillskrivs skuld och nedvärderande, negativa egenskaper på grund av sitt offerskap. Vi ser kvinnors risk att utsättas för rykten som ett återkommande inslag i intervjuerna. Därför anser vi att själva övergreppet, enligt ungdomarna, bara tycks vara en del av det trauma en kvinna får utstå efter att hon blivit offer för sexualbrott.

Majoriteten av deltagarna i killgruppen och i den blandade gruppen talade återkommande om att en kvinna som blivit sexuellt utnyttjad av en man riskerar att synen på henne kommer att förändras och att hon kan komma att kallas ”lättfotad” eller ”hora”. På grund av risken för detta menade samtliga i den blandade gruppen att en kvinna som blir utsatt för övergrepp ”bör ge honom en örfil”, ”sparka honom i bollarna” eller ”tydligt säga ifrån” för att markera att hon utsatts för sexuella trakasserier. I Christies (2001, s.48) teori om det ideala offret är ett av de fem kriterierna för att uppnå offerstatus att göra tillräckligt motstånd mot sin förövare. Deltagarna i killgruppen menade, i likhet med Christie (2001, s.48) att kvinnor som inte uppfyller kriterierna för det ideala offret kan ha svårt att få en offerstatus och därmed är det viktigt att en kvinna tydligt visar att hon inte vill utsättas för sexuella övergrepp. Även i tjejgruppen var majoriteten eniga om att tillräckligt motstånd ökar offerstatusen hos en kvinna. En av deltagarna i denna grupp uttryckte att hon skulle ”skrika nej tusen gånger” och i den blandade gruppen framkom att kvinnan vid en våldtäkt ”måste kämpa tills hon är helt

slut". Gör hon inte dessa saker lever hon inte upp till ideal offerstatus utan tycks istället själv bära en del av ansvaret, samtidigt som gärningsmannen blir mindre ansvarig.

Även vid de fåtal tillfällen när deltagarna diskuterade kvinnor som gärningspersoner vid sexualbrott så var det kvinnornas rykte som lättfotade som stod i centrum. I tjejgruppen sa majoriteten att en kvinna som antastar en man bör "tänka sig för innan hon gör något sådant offentligt" och i killgruppen kallade några av deltagarna samma beteende för "slampigt" och menade att andra skulle kalla kvinnan för "hora". I den blandade gruppen höll majoriteten med om att ett sådant beteende hos en kvinna var "konstigt" och opassande:

3D2: Det låter typ som hon har lite självrespekt... istället för att prata med honom på det sättet så tar hon till det sexuella direkt!

Carlsson (2008, s.259) lyfter fram att det finns skilda förväntningar på vad det är att vara och bete sig som en kvinna eller man och att detta följs av skilda förväntningar på kvinnors och mäns sexualitet. Enligt Carlsson (a.a.) har kvinnor kategoriserats som antingen *ärbara*, *dygdiga* och *normala* eller *lösaktiga*, *otillförlitliga* och *avvikande*. I våra intervjuer talade ungdomar i samtliga grupper om kvinnor som går emot vad som förväntas av kvinnan och hennes sexualitet i termer som kan liknas vid just lösaktiga och avvikande. Vår tolkning är därmed att kvinnas sexualitet är kränkbar, inte bara när hon själv faller offer för sexualbrott, utan även när hon är förövaren.

I samtliga grupper uttryckte deltagarna att de kvinnor som presenterats som offer i casen kommer vara "rädda för att gå ut" eller för att "vara bland människor" efter att de blivit utsatta för sexualbrott. Majoriteten av deltagarna talade om att kvinnor som utsätts kommer lida men och exempelvis "få social fobi" och må dåligt varje gång de befinner sig i miljöer som liknar de där övergreppen skett. Sättet på vilket ungdomarna talade om hur kvinnor som utsätts för sexualbrott kommer att påverkas liknade hur deltagarna i Uhnoos (2012, s.76) studie resonerade där det största trauma som sågs uppkomma på grund av en våldtäkt inte uppfattades bestå av fysiska skador utan av långvariga psykiska skador.

5.2 Det oskyldiga offrets ansvar

Majoriteten av deltagarna såg inte att de kvinnliga offren som presenterades kunde agerat annorlunda för att undgå att utsättas, dock påtalade en deltagare i tjejgruppen att hon visserligen höll med om att en överfallsvåldtäkt inte var offrets fel, men att hon trots detta "inte borde vara ute ensam så sent på kvällen". Några av deltagarna i killgruppen framhöll att "hon skulle inte ha genat" genom ett parkområde medan en deltagare i den blandade gruppen sa att offret "inte borde gått hem ensam". Genom att vara just kvinna tycks ungdomarna automatiskt tillskriva individer viss offerstatus, då kvinnor inte kan göra något åt sin utsatthet. Vi upplever att ungdomarnas syn på kvinnor som offer identifierar en svaghet hos kvinnor som oförmögna att stå upp mot manliga förövare. Christie (2001, s.48) menar att det ideala offret är svagt vilket går i linje med hur deltagarna konstruerar kvinnor generellt. Vidare hävdar dock Christie (2001, s.48) att det ideala offret är på en legitim plats, under dagtid. När

kvinnorna i casen vistades ensamma utomhus, på kvällstid uppfattar vi att deras offerstatus försämrades något enligt deltagarna.

Att kvinnor behöver agera preventivt för att inte utsättas för sexualbrott kunde även ses genom att deltagarna i tjejgruppen återkommande talade utifrån vad de själva gör för att undgå att utsättas. För trots att samtliga i tjejgruppen menade att det ”egentligen inte finns något tjejer kan göra” för att undvika utsatthet för sexualbrott så rådde konsensus kring att de, till skillnad från män, alltid måste förhålla sig till omvärlden för att minska risken för utsatthet:

1D4: Eller, jag måste gå hem lite tidigare så ingenting händer mig. Eller låt mig ta på mig en hoodie så jag inte visar för mycket, eller låt mig byta till ett par jeansbyxor så inte någon tänker a du har på dig kjol...alltså förstår du? Dom tänker ju inte på det dar, men vi måste alltid tänka på det dära. Ja, låt mig ta den här bussen för det blir för sent eller låt mig gå den här vägen så inget...[avbruten]

De saker som tjejerna beskriver att kvinnor aktivt gör och tar ställning till för att minska risken för utsatthet är alla saker som passar in på Christies (2001, s.48) kriterier för hur ett idealt offer bör agera.

Nästan alla kvinnliga deltagare enades även kring att på krogen och liknande platser får kvinnor i princip acceptera att män tar på dem. De menade att ingen reagerar när killar tafsar på tjejer när det händer på exempelvis en nattklubb:

1D4: Ja. När jag blir tafsad på när jag är på såna ställen, jag tänker inte så mycket på det, alltså min första reaktion är inte att gå till vakten.. för det är inte så allvarligt för... det är nästan som att det blivit en vana att det händer med tjejer, eller alltså... det är ditt fel typ. Jag känner liksom så, jag är här jag får ta det.

Alla: Mm, exakt...

Vi tolkar detta som att valet att roa sig på nattklubb inte är förenligt med hur Christie (2001, s.48) skildrar att det ideala offret befinner sig på en legitim plats och ägnar sig åt en respektabel aktivitet. Tjejerna tycktes snarare anse att om de väljer att vistas i vissa miljöer får de vara beredda på att utsättas för vissa sorters övergrepp.

Utöver kvinnors ansvar kring att minimera risken av att vistas på vissa platser vid särskilda tidpunkter, så talade majoriteten av de manliga deltagarna om vikten av motstånd. I killgruppen sa majoriteten av deltagarna att det kvinnliga offret bör försöka göra fysiskt motstånd eller skrika för att komma loss från gärningspersonen:

2D1: Hon kunde sparkat honom i bollarna sedan sprungit därifrån...

[skratt]

2D1: Ja men det är sant? Vad ska man göra annars...det är jobbigt, haha. Jag kan inte föreställa mig att vara en tjej? Det är jobbigt alltså...

I1: Mm, men du tänker att hon borde försökt göra motstånd?

2D2: Ja!

2D1: Ja, alltså så...hellre att hon ska göra motstånd än att hon ska låta honom...

Vidare enades samtliga deltagare i killgruppen att motstånd var viktigt om kvinnan ska kunna berätta om ett övergrepp:

2D2: Alltså hon kan göra fysiskt motstånd... om hon inte vill ha samlag ska hon försöka göra allt och sen om det händer... att han tvingar henne ordentligt tills hon blir helt trött...då hade hon kunnat anmäla...

2D1: Alltså... åtminstone om tjejen inte vill ha sex med killen då kan hon...kämpa tills han slår till henne eller något, så har hon bevis...ett märke eller vad som helst...

Dessa konstruktioner tyder, enligt oss, på att kvinnor ansvarar för att män ska förstå att de inte vill ha sex eller bli tagna på, snarare än att män ansvarar för att inte ha sex med, eller ta på kvinnor utan att samtycke uttryckts. Gör en kvinna inte tillräckligt motstånd har hon "låtit" mannen ha sex med henne och tycks enligt killgruppen ha svårt att hävda sin status som offer för sexualbrott. Mannen tycks även behöva använda fysiskt våld som lämnar spår för att händelsen ska tas på allvar. Även detta kan kopplas till Christie (2001, s.48) och kriteriet om att ett idealt offer är en kvinna som gör tillräckligt mycket motstånd mot sin förövare och att gärningspersonen är stor och ondskefull. Enligt samtliga deltagare i killgruppen var det även av stor betydelse huruvida en kvinna var nykter eller ej vid händelsen:

I1: Hade det varit skillnad tycker ni... om hon försökt göra motstånd och var nykter?

2D1: Ja... säkert.

2D3: Hon hade kunnat göra mer motstånd.

2D2: Det skulle klassas mer som våldtäkt om hon var nykter.

Alla: Mm...

Nykter sågs kvinnan ha större möjlighet att göra motstånd och skrika, vilket tycks vara betydande för att händelsen ska klassas som våldtäkt. Christie (2001, s.48) påtalar att en individ måste kunna hävda sitt offerskap för att kunna få offerstatus, för att göra detta ska hon vara stark nog att göra sig hörd. Av citatet ovan att döma menar vi att det kvinnliga offret förlorar sin offerstatus genom att inte vara kapabel till att göra sig hörd eller göra motstånd som kan hävda hennes offerskap. Istället framstår hennes oförmåga att göra dessa saker som att hon "varit med" på övergreppet och att "innerst inne ville hon kanske ha samlag", vilket i förlängningen tycks göra gärningspersonen mindre skyldig enligt killgruppen.

Vidare uttryckte majoriteten av de manliga deltagarna att en berusad tjej bär en del av ansvaret om hon blir sexuellt utnyttjad. De framhöll att hon "ska veta vart gränsen går för när hon tappar kontrollen" och inte längre kan göra motstånd. Av tjejerna menar dock majoriteten att det inte ska spela någon roll hur alkoholpåverkad en kvinna är, hon ska ändå inte behöva vara rädd för att bli våldtagen. Samtidigt är majoriteten av deltagarna eniga om att en tjej, likt i ett av casen, inte bör gå med en kille in i ett sovrum och hångla om hon inte är beredd på att ha sex med honom:

1D3: Alltså hon borde inte ha gått in i rummet med honom... tycker jag inte.

1D5: Nä, det borde varit offentligt.

1D6: Ja, plus att hon kände inte honom

1D3: Alltså ska dom hångla så kan dom...

1D5: Ja dom kan sitta bland andra?

1D3: Ja!

Tjejerna tycks initialt anse att kvinnor som blir sexuellt utnyttjade inte bär ansvar för sin utsatthet. Samtidigt framkommer att de, liksom de manliga deltagarna, ser att det finns saker som kvinnor kan och bör göra för att öka sin offerstatus, vilket går i linje med Chisties (2001, s.48.) kriterier. Går en kvinna självmant med en man som senare förgriper sig på henne ansåg majoriteten av deltagarna att hon ökar risken för att inte bli betrodd när hon berättar om händelsen för andra.

Majoriteten av de kvinnliga deltagarna menade även att offret kommer bära en del av skulden om hon frivilligt följt med gärningspersonen. Christie (2001, s.48) talar om att utsatthet av en okänd gärningsperson ökar offerstatusen, medan att befinna sig på en ickelegitim plats och ägna sig åt något icke-respektabelt försämrar den. Baserat på när deltagarna talar om hur en kvinna väljer att gå in i ett rum med en man hon inte känner för att ägna sig åt en sexuell handling, uppfattar vi att det faktum att hon inte känner mannen snarare var till hennes nackdel när hon ska uppnå offerstatus.

I tjejgruppen framhöll deltagarna även att ett kvinnligt offer som ses som promiskuös innan övergreppet har ännu svårare att bli betrodd, oavsett övriga omständigheter, och riskerar att själv ses som ansvarig. Vår tolkning av detta är att ungdomarna anser att en kvinna som bejakar sin sexualitet och som innan ett övergrepp själv tagit initiativ till sexuella relationer försämrar sina möjligheter att ses som utsatt för sexuella övergrepp, trots att sexuella handlingar utförs mot hennes vilja. Carlsson (2008, s.258) lyfter fram att tidigare forskning pekar på att det trots ett officiellt fördömande mot sexuella övergrepp ändå inte är självklart att kvinnor som utsätts kan yttra sig om detta och betraktas som trovärdiga. Konstruktioner av kvinnor som lösaktiga, lögnaktiga och därmed ansvariga vid utsatthet för sexuellt våld menar Carlsson (2008, s.259) har en historisk förankring, trots att svensk lagstiftning fördömer sexuellt våld. Förväntningar av vad det är att vara och bete sig som en kvinna eller man har följts av skilda förväntningar på kvinnors och mäns sexualitet där kvinnor har kategoriserats som antingen *ärbara*, *dygdiga* och *normala* eller *lösaktiga*, *otillförlitliga* och *avvikande*. Detta anser vi går i linje med ungdomarnas konstruktioner av promiskuösa kvinnor som ansvariga för sin egen utsatthet vid sexualbrott.

5.3 Hegemonisk maskulinitet

Majoriteten av alla kvinnliga deltagare, både i tjejgruppen och i den blandade gruppen, talade vid upprepade tillfällen om mäns makt över kvinnor. De uttryckte att sexuellt våld mot kvinnor grundar sig i att ”hela världen ser ner på kvinnor” och att kvinnor ses som objekt som män har rätt att ”göra vad dom vill med”. På frågan om varför deltagarna i den blandade gruppen trodde att någon begår sexualbrott svarade några av tjejerna:

- 3D2: Man kanske tycker att tjejen är typ... mindre värd
3D3: Kanske ses tjejen som ett objekt.
3D2: Ja, att man gör sånt för att man inte bryr sig om tjejer.

Vi uppfattar detta, tillsammans med tidigare diskussioner kring rädslan för ryktesspridning (se under 5.1 *Den kränkbara kvinnan*), som att deltagarna ser att kvinnan kontrolleras genom sin sexualitet, vilket är förenligt med hur Renzetti (2013, s.39) beskriver att radikalfeministisk kriminologi ser att män upprätthåller sina könsprivilegier och sin dominans i samhället.

I killgruppen talade majoriteten av killarna genomgående om att ”det är killen som bestämmer” i olika situationer. Vi uppfattade majoriteten av dessa konstruktioner som att deltagarna i killgruppen såg mäns makt som en självklarhet, medan deltagarna i tjejgruppen tycktes tala om det som ett samhällsproblem. Trots dessa olikheter anser vi att ungdomarna, medvetet eller omedvetet, konstruerar män som överordnade kvinnor. Enligt Connells (2008, s.111) maskulinitetsteori handlar relationer byggda på makt om den allmänna underordningen av kvinnor och den manliga dominansen – patriarkatet. Vår tolkning är därmed att ungdomarnas konstruktioner av kvinnors utsatthet sker inom ramarna av en patriarkal struktur. Vi ser att dessa konstruktioner bidrar till att producera och reproducera antaganden om män som överordnade kvinnor, vilket även har stöd i Uhnoos (2012, s.76) forskning.

En viktig del av Connells (2008, s.115) maskulinitetsteori är den *maskulina hegemoni* som råder i samhället. Den innebär att män som grupp sitter inne med och kan bevara makten i samhällslivet, något som vi uppfattar att många av deltagarna ger uttryck för. I den blandade gruppen menade en av killarna att tjejer såklart inte ska ”behöva bli utsatta för övergrepp” men att det är ”självklart att det händer i dagens samhälle” där kvinnan inte har något att sätta emot mannen. Detta resonemang liknar hur samtliga i tjejgruppen enades om att män har en bild av kvinnor som svaga och att kvinnors svaghet utnyttjas och har utnyttjats långt tillbaka i historien:

- 1D3: Kvinnor har alltid varit förtryckta.
1D5: Ja, förr i tiden hade kvinnor inte rättigheter...
1D1: Nej, inte ens rättigheter.
1D2: Nä, vi fick inte ens rösta ju och dom fick gå runt och rösta, så allt gjorde så dom fick mer makt, dom var mer värda än oss.
Spridda kommentarer: Mm, ja, exakt
1D1: Ja dom var mer värda...

Vidare konstruerade tjejgruppen våldtäktsmän som ”alfahannar” där majoriteten framhöll att en anledning till att en kvinna våldtas av en man kan vara att hon avvisat honom och på så vis retat upp mannen. Här ser vi en koppling till hur radikalfeministisk kriminologi framhåller att manlig makt och kvinnlig underordning delvis bevaras genom mäns ständiga hot om eller faktiska användande av våld mot kvinnor (Renzetti, 2013, s.39). Vi uppfattar ungdomarnas konstruktion som att kvinnor tvingas förhålla sig till risker som är förenade med att reta upp en man. Mannen som avvisats av en kvinna kan hävda makten som är förenad med att vara man genom att våldta kvinnan.

Några av deltagarna i tjejgruppen framhöll även att män blir stärkta av att utnyttja kvinnor eftersom att ”även om du anmäler kommer det inte hända någonting med killen”. Vår tolkning är att avsaknaden av upprättelse för kvinnor som utsatts för sexuellt våld anses bidra till att bekräfta och förstärka mäns maktposition. Inom radikalfeministisk teori hävdas att alla samhällsinstitutioner i ett patriarkalt samhälle, inklusive straffrättssystemet, domineras av män och syftar därför till att tjäna och upprätthålla mäns intressen (Renzetti, 2013, s.39). Vi menar att detta kan kopplas till de diskussioner som vi uppfattar berör hur kvinnor förtrycks genom den maskulina hegemoni som antyds råda inom straffrättssystemet.

Vidare talade majoriteten av tjejerna om hur ”killar aldrig behöver vara rädda” när de rör sig ute eller i sammanhang där kvinnor i regel är rädda att utsättas för sexuella övergrepp. Män konstruerades som orädda och ansågs inte behöva oroa sig för huruvida deras agerande kan leda till utsatthet av kvinnor. Vi tolkar detta som ytterligare ett sätt att visa på hur patriarkala strukturer råder i samhället där det är män som har makt och förmåga att utsätta kvinnor för sexualbrott och inte tvärt om. Även Uhnoo (2012, s.80-81) fann, i sina intervjuer med ungdomar, att killar varken sågs som rädda eller utsatta för sexuellt våld. Istället upplevdes mäns sexuella integritet som ohotad och att en kvinna skulle våldta en man ansågs vara mycket osannolikt (a.a.).

5.4 Motstånd mot det normbrytande

5.4.1 Femininitet

Gemensamt för samtliga deltagare i alla tre grupper var att kvinnor konstruerades som fysiskt ”svaga” och ”underlägsna” män, vilket har stöd i tidigare forskning (bl a Uhnoo, 2012, s.91). Alla talade om att de har svårt att ens se att kvinnor kan utsätta män för sexuella övergrepp. Om det ändå skulle ske så påtalades att män kan göra fysiskt motstånd genom att ”bara slå eller putta bort kvinnan”. Deltagarna i tjejgruppen tyckte inte att tjejer är svaga individer men alla var överens om att ”tjejer ska vara svaga enligt killar”. Samtidigt framkom att de kvinnliga deltagarna inte såg sig kunna försvara sig mot män eftersom män ”är starkare”. De kvinnliga deltagarna i Uhnoos (2012, s.84) intervjustudie såg sig inte som svaga men upplevde ändå att de inte var kapabla att försvara sig mot en man, vilket går i linje med hur de kvinnliga deltagarna uttryckte sig under vår intervju.

I tjejgruppen talade deltagarna om att det i princip är omöjligt för en kvinna att våldta en man så länge han inte har någon funktionsvariation eftersom kvinnor är ”mindre” och ”svagare” och i killgruppen uttryckte samtliga deltagare att tanken på att en kille skulle behöva kämpa mot en tjej är konstig:

2D1: Alltså jag vet inte... det låter konstigt att en kille kämpar emot en tjej haha. Vad kan... det går inte i huvudet? Alltså så som jag vet... när en kille säger nej så blir det nej (...) För att killen... oavsett hur killen än är... om inte tjejen är Mike Tyson eller nånting så vet jag inte [skrattar]

2D6: Ja om tjejen är kickboxare eller nåt [skratt]

Utifrån dessa resonemang uppfattar vi att kvinnan, av både tjejerna och killarna, konstruerades som svag, liten och otänkbar att förgripa sig på eller vara fysiskt överlägsen en man. Stundtals tycks blotta tanken på kvinnan som starkare och kapabel att sexuellt förgripa sig på en man vara komisk och fick många av deltagarna att bryta ut i skratt.

Connell (2008, s.53) framhåller att den manliga och den kvinnliga könsrollen internaliseras genom att män och kvinnor gör maskulinitet eller femininitet. Vi uppfattade genomgående att deltagarna konstruerade män och kvinnor utifrån de allmänna förväntningar som är knutna till respektive könsroll och att det var just avvikandet från att agera i enlighet med sin könstillhörighet och könsroll som möjliggjorde att ens tänka på kvinnor som överlägsna män. För att ens vara jämbördig med en man konstruerades kvinnan behöva vara lika stark som ”Mike Tyson”, en man starkare än de allra flesta män.

I samtliga grupper återkom deltagarna till att konstruera kvinnliga gärningspersoner som manliga. Det framkom att det är väldigt osannolikt att en kvinna skulle klara av att begå sexualbrott mot en man, skulle det ändå ske så uppgavs kvinnan vara ”dominant”, ”bossig” och ”mannen i förhållandet”. Här menar vi återigen att de förväntningar som finns på den maskulina och feminina könsrollen påverkade deltagarnas konstruktioner genom att kvinnor som avviker från sin könsroll istället gör maskulinitet eller benämns som män.

I övrigt konstruerades kvinnor i regel som rädda för män. Kvinnor konstruerades även som bättre än män på att kontrollera sin sexdrift. I de fall en kvinna inte kan kontrollera sin sexdrift så var det enligt deltagarna för att hon på något sätt ”mår dåligt”, är ”psykiskt sjuk” eller på annat vis ”konstig”. Vi tolkar det som att kvinnors rädsla för män och för att få sin sexualitet kränkt går i linje med förväntningarna av vad det är att vara kvinna. Att kvinnor däremot själva är de som begår sexualbrott och som inte kan kontrollera sin sexlust tycks ungdomarna konstruera som avvikande, vilket vi uppfattar beror på att det inte är förenligt med normativ femininitet.

Alla grupper hade svårt att se en kvinna som en gärningsperson vid sexualbrott mot en vuxen man. Killgruppen menade att en kvinna bara kan sexuellt våldföra sig på en man om hon är fysiskt starkare än honom, vilket enligt killarna inte var troligt. Tjejgruppen talade om att det snarare borde vara en man som är gärningspersonen om en man utsätts för sexualbrott, undantaget var även i denna grupp ett manligt offer som av olika orsaker är svagare än kvinnan: ”Fast man vet aldrig, kanske killen har ett handikapp, han behöver inte vara frisk?”

Likaså upplevde ungdomarna i den blandade gruppen att det skulle vara ”väldigt konstigt” om en kvinna lyckas tvinga en man till sexuella handlingar. Vi uppfattar att ungdomarna hade väldigt svårt att se kvinnor som gärningspersoner. Christie (2001, s.55) menar att den ideala gärningspersonen ses som en man som är en motpol till det svaga, oskyldiga ideala offret. Redan här ser vi en koppling till den problematik som vi uppfattar kring att benämna kvinnor som gärningspersoner då den kvinnliga könsrollen representerar den ideala gärningspersonens motpol. När Christie (2001, s.51) beskriver det ideala offret påtalar han att offret inte får vara

för starkt och bli ett hot mot den allmänna bilden av en gärningsperson. Detta resonemang tänker vi kan bidra till att förklara ungdomarnas svårighet att se på kvinnor som gärningspersoner även när de i casen beskrivs utsätta män för sexualbrott. Kvinnor konstrueras genomgående som svagare än män och oavsett vem det manliga offret är så uppfattar vi att han förväntas kunna göra motstånd även mot en ovanligt stark kvinna.

5.4.2 Maskulinitet

I den blandade gruppen talade man om att män förväntas vara den dominanta i en relation. En av deltagarna uttryckte ”han är hennes bitch”, om en man som tvingas till sex av en kvinna. Även majoriteten av deltagarna i killgruppen ansåg att män är de som bestämmer och att kvinnor i regel accepterar mäns vilja. När en man tvingas till sexuella handlingar av en tjej, eller när det är kvinnan som bestämmer så var majoriteten av killgruppen enig om att hon därmed är ”mannen i förhållandet”:

2D1: Nej varför skulle dom göra slut, du ser vilken hund han är... han gör ju allt hon säger? [skrattar]

2D5: Ja...

2D1: Det verkar som att hon styr förhållandet, hon säger ju vad han ska göra.

2D2: Hon verkar vara mannen i förhållandet alltså...

Vår tolkning är att män som inte är dominanta och som inte styr över kvinnor anses avvika från maskulinitetsnormen och förpassas därmed till att inte längre vara män. Connell (2008, s.95) talar om hur mäns fysiska kapacitet fungerar som ett symboliskt bevis på mäns överlägsenhet och rätt att härska. Vi uppfattar det som att när en man inte besitter den fysiska kapacitet som förväntas av honom som man, så förklarades hans underlägsenhet genom att deltagarna konstruerade honom som kvinna och kvinnan som man. Så länge kvinnan konstrueras som man och mannen som kvinna tycks det vara möjligt för mannen att härskas över.

I tjej- och killgrupperna hävdade samtliga deltagare att om en man, mot förmodan, blir utsatt för sexuellt tvång så kommer han dra sig för att berätta om det för andra eftersom ”han är ju kille” och ”en kille ska inte vara svag”. I tjejgruppen talade majoriteten av deltagarna om att en kille som berättar om ett övergrepp för vänner eller en auktoritet kommer att betraktas som ”bögg” och att han istället bör anse att ”hon gör honom en tjänst” som förgriper sig sexuellt på honom. I killgruppen ansågs det vara ”omöjligt” för en man att berätta om han blivit våldtagen av en kvinna då ”folk bara hade skrattat åt honom”. Liknande resonemang framkom vid flera tillfällen bland majoriteten av de manliga deltagarna. I killgruppen fördes följande diskussion om en situation där en man berättar att han blivit antastad av en kvinna:

2D6: Han kanske hade blivit mobbad eller nåt...

2D3: Ja...

2D5: Man skulle skratta åt honom...

2D6: Ja typ sagt åt honom att han inte har bollar eller nåt att stå upp för sig...

Vi uppfattar att en mans svaghet dels definieras utifrån att en kvinna klarar av att förgräpa sig på honom, dels utifrån att han väljer att berätta om händelsen som ett övergrepp. Att bli tvingad av en kvinna tycks resultera i att mannen ses som svag, vilket enligt vår tolkning inte är förenligt med normativ maskulinitet. När deltagarna konstruerar en man som svag ifrågasätts hans heterosexualitet och manlighet. Radikalfeminismen (Renzetti, 2013, s.39) framhåller att manlig makt och kvinnlig underordning bevaras genom en obligatorisk heterosexualitetsnorm, vilket vi menar kan vara relevant i förståelsen kring varför ungdomar konstruerade män som förlorar makten till kvinnor som homosexuella.

Majoriteten av deltagarna i samtliga grupper trodde att män som utsätts för övergrepp av kvinnor kommer att berätta om händelsen på ett positivt sätt och att manliga vänner kommer bli imponerade. Samtliga deltagare påtalade att det ”inte är någon fara” när män exempelvis blir antastade eller sexuellt utnyttjade utan att det snarare kommer att leda till ”samlag” på killens villkor. I både tjej- och killgruppen framkom att de enda egentliga anledningarna till att en kille inte skulle vara okej med att bli antastad vore om han har en flickvän eller om han är homosexuell. Vi uppfattar genomgående en förväntan på killars sexualitet, där mannen är ständigt villig och redo för sex. Går män emot dessa förväntningar tycks deltagarna ha svårt att se honom som en riktig man. De män som i casen utsätts för sexuella övergrepp tycks ses som delaktiga i och njuta av de sexuella handlingarna. Detta går i linje med vad Huitema & Vanwesenbeeck (2016, s.315) fann i sin studie där respondenterna uppfattade att manliga offer lider mindre av sexuellt tvång än kvinnliga offer och anses få en större njutning av sexuellt tvång.

Deltagarna i samtliga grupper var eniga om att de manliga offren i casen inte kommer vara rädda eller lida men efter utsatthet för sexualbrott. De ansåg att om männen inte ville vara med om övergreppen så hade de inte inträffat eftersom ”killen är mycket mer fysiskt stark än vad tjejen är” och ”om killen säger nej så blir det ett nej”. Vi uppfattar detta som att kvinnor enligt ungdomarna inte kan diktera situationer där män är inblandade.

5.5 Den manliga instinkten

Samtliga deltagare i tjejgruppen och majoriteten av deltagarna i övriga grupper var eniga om att en kvinna ”inte kan komma undan” om en man väl ”bestämt sig för att ha sex” med henne. I tjejgruppen enas man om att när killar är kåta så lyssnar de inte utan ”gillar” snarare att ”utnyttja situationer när tjejer är påverkade” eller liknande eftersom det gör det enklare för dem att få utlopp för sin kåthet. I killgruppen var alla eniga om att den största bakomliggande orsaken till att män begår sexualbrott var just att de inte fått utlopp för sin kåthet:

2D6: Det blir så...för att utan sex så är det omöjligt! Så det är...alla... (...)

2D6: När man tafsar på någon är man riktigt hungrig alltså... det är det som leder till att man begår våldtäkt.

2D5: Mm...

2D6: Det börjar med tafsning och sen... tillslut...

2D2: En kille som har sex kanske fem gånger i veckan, han kommer inte gå och våldta en tjej!

Vår uppfattning är att ungdomarna konstruerar mäns sexualitet som ett basalt behov, något som måste tillfredsställas när lusten väckts, vilket vi anser kan urskiljas bland annat i ordvalet ”hungrig”. Connell (2008, s.83) menar att masskulturen hävdar en statisk, sann maskulinitet vilken allt som oftast utgår från männens kroppar, där maskuliniteten förväntas finnas inneboende. Den manliga kroppen ses driva på och leda vissa typer av handlanden som exempelvis mäns *naturliga aggressivitet* där våldtäkt går att härleda till en *okontrollerbar lust*, eller *medfödd längtan efter våld* (a.a.). Här ser vi tydliga likheter med ungdomarnas tidigare uttalanden om att män måste få utlopp för sin sexlust för att inte våldta och att män, bland de kvinnliga deltagarna, konstrueras ”gilla att utnyttja kvinnor”.

I tjejgruppen resonerade majoriteten kring att det inte är särskilt anmärkningsvärt när killar antastar tjejer. De menade att ”det bara blir så när en kille ser en tjej som han tycker har jättefin kropp” eller som klär sig utmanande, eftersom att ”killar drar sig till det”. Trots att tjejerna tidigare uttryckt konstant rädsla för att utsättas av män så uppfattar vi att de samtidigt inte reagerar särskilt mycket på sexuella trakasserier (vilket även framkom under temat 5.2 *Det oskyldiga offrets ansvar* där en deltagare berättade att hon förväntar sig att bli tafsad på och att det inte upplevs som allvarligt). Uhnoo (2012, s.82) fann liknande förhållningssätt bland tjejer i sina intervjuer där de beskrev att sexuella inviter och trakasserier var en del av en ”vanlig kväll”. De konstaterade att tjejers utsatthet och tjejers kroppar som sexuella objekt var ett faktum, något de stundtals förhöll sig komiskt till och utan allvar (a.a.). Vi tänker att acceptansen för kvinnors utsatthet kan påverkas av vad vi uppfattar som en, bland deltagarna, gemensam syn på killas kåthet och våldsbenägenhet som oföränderlig. Även Connell (2008, s.83) hävdar i sin maskulinitetsteori att idéer som syftar till att maskuliniteten bör förändras ofta rinner ut i sanden. Han menar att detta inte beror på att motargument mot dessa idéer är av särskild tyngd, utan på övertygelsen att män inte kan förändras, en övertygelse som vi uppfattar oss se bland våra deltagare.

Förutom att majoriteten deltagare konstruerade mäns sexuella lust som en instinkt så såg de även att kvinnor bör förhålla sig till denna instinkt. Majoriteten av tjejerna var eniga om att ifall en tjej hånglar med en kille så kommer de flesta killar att ”vilja ha mer”. Som svar på ifall det är någon skillnad om en tjej blir utsatt för sexualbrott om hon går med en kille in i ett rum och initialt vill ha sex men sedan ångrar sig, jämfört med om hon inte velat ha sex från början sa en av deltagarna i tjejgruppen:

1D2: Ja då är det lite skillnad för då är du... killen kommer ändå känna vibben att du ville ha sex med honom så om hon sedan säger nej... då vet jag inte...

Samtidigt svarade en annan deltagare i tjejgruppen att ”i slutändan är det tjejens kropp” och att ”killen borde lyssna”. I killgruppen var alla överens om att en tjej som hånglar med en kille ger ”grönt ljus” och att detta i killens huvud ”betyder att hon vill ha sex”. Majoriteten av killarna uttryckte att det är fel av en man att ha sex med en kvinna mot hennes vilja. Samtidigt förstod de att en kvinnas kyssar ger mannen i caset falska förhoppningar om sex och att en kvinna, genom att hångla med en man, bör förstå att mannen kommer vilja ha mer:

2D1: Dom hänglade! Så vad ska hon förvänta sig... att hon ska kunna komma bort därifrån när hon väl har börjat hängla? I en säng och bägge två är fulla...

Alla grupper resonerade kring att när en berusad tjej utsätts för sexuella övergrepp av en kille på en hemmafest så handlar killen visserligen felaktigt, men samtidigt framhöll samtliga deltagare att tjejen inte borde följt med killen till ett avskilt rum. I killgruppen sa en av deltagarna följande:

2D1: För att... när hon säger sluta så ska man sluta, man måste acceptera vad tjejen vill eller inte vill. Men om man tänker efter, han bjuder henne... och hon känner inte så många där heller. Han tänker att hon kommer för hans skull, så han försöker just med henne... dom hänglar och sånt, men hon... sen avbryts det... jag vet inte, det är bådas fel.

Deltagarnas konstruktioner tyder enligt oss på att kvinnan själv bär ansvar vid utsatthet om hon väckt en mans lust. De tycks anse att olika ageranden hos en kvinna genererar olika potential för henne att leva upp till offerstatus. Detta tänker vi går i linje med hur Christie (2001, s.48) framhåller att en individ lättast får en offentlig och legitim offerstatus när den uppfyller de ideal som karaktäriserar det ideala brottsoffret. Som tidigare nämnts är ett av Christies (2001, s.48) kriterier för att uppnå offerstatus att en kvinna gör motstånd. Majoriteten av deltagarna uttryckte att en man visserligen bör lyssna på en kvinna som uttrycker eller gör motstånd, men att det finns faktorer som påverkar huruvida motståndet kan ses som tillräckligt för att kvinnan ska klassas som ett idealt offer. Att kvinnan i caset självmant valt att gå in i ett rum med mannen som senare våldtar henne, att hon initialt valt att kyssa honom och att hon är berusad vid tillfället är alla saker som deltagarna påtalar som brister i kvinnans agerande. Övriga kriterier som Christie (2001, s.48) tar upp är att det ideala offret utsätts av en okänd gärningsperson när hon vistas på en legitim plats, under dagtid och göra något respektabelt. Vår tolkning, i förhållande till dessa kriterier, är att deltagarna anser att kvinnan genom att ensam befinna sig i ett rum med en man, kyssandes nära en säng försätter sig i en situation där hon misslyckas leva upp till offerstatus och istället bär en del av ansvaret för sin utsatthet. Hon har själv väckt mannens lust och utöver det är hon berusad, vilket vi uppfattar att ungdomarna såg som att hon inte tar ansvar för att kunna göra tillräckligt motstånd.

5.6 Sammanfattning Resultat

Syftet med vår studie har varit att undersöka ungdomars konstruktioner och föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott. Vi ville se vilka föreställningar ungdomar uttrycker om män respektive kvinnor som begår och utsätts för sexualbrott, vilka orsaker de tycks mena ligger till grund för individers sexualbrottslighet och slutligen hur ungdomarna ser att sexualbrott påverkar utsatta individer.

Samtliga grupper hade generellt svårt att se kvinnor som gärningspersoner vid sexualbrott, särskilt om offret konstruerades som en vuxen man. När deltagarna diskuterade kvinnor som

gärningspersoner var det kvinnans rykte som stod i centrum och samtliga grupper uttryckte att en kvinna inte bör uttrycka sin sexualitet på det viset. Kvinnor som beskrevs som gärningspersoner vid sexualbrott konstruerades som ”sjuka”, ”konstiga”, ”slampiga” och som individer som ”förmodligen saknar självrespekt”.

Samtliga grupper såg män som gärningspersoner vid sexualbrott. Manliga gärningspersoner konstruerades vid ett tillfälle som sjuk och äcklig men i övrigt som ”alfahannar” och som individer som genom sexuella övergrepp får utlopp för sin sexualitet, något som tycktes vara livsviktigt för män medan tjejer uttrycktes vara ”bättre på att kontrollera” sin lust. I tjejgruppen framhöll majoriteten att det inte är särskilt anmärkningsvärt när killar antastar tjejer utan att ”det bara blir så när en kille ser en tjej som han tycker har jättefin kropp eftersom killar drar sig till det”.

I ett case där offers och gärningspersons könstillhörighet inte framgick konstruerade samtliga deltagare offret som kvinna och gärningspersonen som man. Genomgående hade samtliga deltagare lättare att se kvinnor som offer och män som gärningspersoner vid sexualbrott. Var en kvinna med om ett övergrepp sågs det som ”förfärligt” och som att kvinnan ”var med om något jobbigt” som kränkte hennes sexualitet och rykte. Var en man med om ett övergrepp så var det ”aldrig någon fara”, män beskrevs snarare njuta av och stoltsera med händelserna.

Kvinnor som berättar om sin utsatthet riskerade enligt majoriteten av deltagarna att få ett förstört rykte där de betraktas som ”slampor” eller som ”förstörda”. Män som berättar om sin utsatthet riskerar enligt majoriteten av deltagarna att betraktas som ”bögar” och att ”bli mobbade”.

I samtliga grupper framgick att kvinnor, till skillnad från män, är rädda att utsättas för sexualbrott. Majoriteten av deltagarna såg att kvinnor riskerar att utsättas av män medan det var högst osannolikt att män utsätts av kvinnor. Skulle män, mot förmodan, utsättas kan de göra fysiskt och verbalt motstånd som gör att övergreppet inte kan fullföljas medan kvinnor är försvarslösa. Trots detta uttrycktes en förväntan på att både män och kvinnor ska göra motstånd vid oönskad utsatthet. Gjorde kvinnor motstånd kunde de betraktas som offer, men i annat fall kunde de lika gärna vara med på handlingarna: ”Innerst inne ville hon kanske ha samlag? Innerst inne”. Män hade svårare att bli betraktade som offer, oavsett om de gjort motstånd eller ej.

De kvinnliga deltagarna talade återkommande om mäns makt över kvinnor och att sexuellt våld mot kvinnor kan ses som en konsekvens och ett uttryck av detta. Män konstruerades, av samtliga deltagare, som dominanta och med förmågan att bestämma över kvinnor. Majoriteten av tjejerna menade att synen på kvinnan som ett ”objekt” och som ”mindre värd än mannen” gör så att män tar sig rätten att utnyttja kvinnor sexuellt. Majoriteten av samtliga deltagarna talade om sexuell frustration som en orsak till sexualbrott. En av de manliga deltagarna framhöll att ”en kille som har sex kanske fem gånger i veckan, han kommer inte att gå och våldta en tjej”. När det gällde kvinnliga gärningspersoner var det främst psykisk

sjukdom eller brist på självrespekt som sågs ligga till grund för handlingarna, vilka oftast inte betraktades som brottsliga.

Att bli utsatt för sexualbrott tycktes främst ha en inverkan på utsatta kvinnor. Kvinnor som utsatts beskrevs lida psykiska men i form av exempelvis ”social fobi”, de skulle alltid vara rädda att vistas i liknande miljöer. Andra skulle även få en förändrad syn på kvinnan som bland annat ”lättfotad”. Män som utsatts för sexualbrott skulle troligtvis inte påverkas av övergreppen, utan skulle förmodligen inte bry sig alls. Om de ändå hade betraktat sig själva som offer för sexualbrott trodde majoriteten av deltagarna inte att det skulle resultera i framtida rädsla för utsatthet.

6. Diskussion

Vår uppfattning är att många konstruktioner och föreställningar berörde liknande saker i samtliga grupper. Dock anser vi att det var en stor skillnad på sättet vilket manliga respektive kvinnliga deltagare uttryckte sig, beroende på om de tillhörde någon av de homogena grupperna eller den heterogena gruppen. Killarna och tjejerna i de fokusgrupper som var homogena i avseende på kön, verkade göra större skillnad på killar och tjejer än vad ungdomarna i den heterogena fokusgruppen gjorde. I killgruppen var deltagarna mer benägna att uttrycka att visst agerande bland tjejer var ”slampigt” än i övriga grupper och i tjejgruppen talade deltagarna oftare upprört om hur ”de flesta killar gillar att utnyttja tjejer”. I den blandade gruppen var deltagarna försiktigare med att generalisera och vi upplevde att de var mer diplomatiska i sina svar. Stundtals uppfattade vi att de drog sig för att uttrycka vissa saker och snarare höll med i det någon av motsatt kön sagt. Stundtals kunde deltagare svara ”det är säkert så” när de fick frågor om vad deras tankar var kring något.

Vi tänker att skillnader mellan grupperna kan bero på flera olika saker, men att gruppsammansättningarna och den sociala kontexten kan tänkas ha varit betydelsefulla. Dels kan det i de homogena grupperna varit svårt att uttrycka åsikter som avvek från gruppen när övriga deltagare var eniga om något. Dels kan det ha upplevts som känsligt att tala om sexualbrott i den blandade gruppen. Vi talade i metoddelen om den pilotintervju som lindrade våra farhågor kring att ämnet kunde vara känsligt att diskutera med ungdomar, något som inte tycktes stämma för den heterogena gruppen. Där upplevde vi att det fanns en tryckt stämning och en motvillighet till att dela med sig av tankar och föreställningar för att inte trampa någon på tårna. Hade deltagare i den heterogena gruppen varit med i de homogena grupperna, vågar vi anta att deras konstruktioner sett annorlunda ut, och vice versa.

Förutom att kunskapsproduktionen påverkades av gruppsammansättningen bland deltagarna, så påverkades den även av oss intervjuare. I tjejgruppen upplevde vi att vår och deltagarnas gemensamma subjektsposition⁵ som kvinnor påverkade genomförandet då de tycktes uppleva en tyst överenskommelse kring att kvinnor förstår andra kvinnor då de upplever och utsätts för liknande saker. Tjejerna talade ofta utifrån ”vi tjejer”, där de stundtals inkluderade oss intervjuare och tycktes finna en trygghet i ett uttalat systerskap. Efter intervjun påtalade de att de uppskattat intervjun och att det varit skönt att få ventilera kring dessa saker. I killgruppen upplevde vi snarare att vår subjektsposition som kvinnor stundtals skapade en klyfta mellan oss och de manliga deltagarna där vår position som kvinnor snarare väckte frågor och ett behov av att försvara sig. Det påtalade att de ”inte vet hur det är att vara tjej” och att vi intervjuare ”kan tänka att killar är äckliga, men det är sanningen”. Vi upplevde att den klyfta som fanns mellan oss intervjuare och deltagarna i killgruppen liknade den som

---

⁵ Subjektsposition är de bestämda positioner som individer försätts i (Winther Jörgensen & Philips, 2000, s.48). När en individ tilldelas en identitet går den hand i hand med vissa förväntningar på individens uppförande och utifrån dessa förväntas hen inta en viss position (a.a.).

fanns mellan deltagarna i den blandade gruppen. Dock tycktes deltagarna i den blandade gruppen påverkas betydligt mer av den. Att kvinnor ofta betraktas som offer och män som gärningspersoner kan ha gjort att ämnet sexualbrott fick killarna och tjejerna att uppleva en förväntan på att de skulle förklara eller försvara offer och gärningspersoner, vilket kan tänkas ha varit problematiskt för kunskapsproduktionen.

Ungdomarnas syn på mäns och kvinnors könsroller blev en viktig utgångspunkt för vår förståelse av föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott. Connell (2008, s.53) menar att män och kvinnor följer en allmän uppsättning förväntningar som är knutna till respektive kön. Genomgående under intervjuerna uppdagades förväntningar på män som "starka" och "dominanta" men också potenta ("alla killar är kåta") och heterosexuella, då en kille som tackar nej till sex ansågs vara "homosexuell". Uttalanden som: "kvinnor ses mindre värda än män" och "killar vill gifta sig med tjejer som är oskulder" tyder enligt oss på att kvinnor förväntades vara underordnade, dygdiga, oskuldsfulla och "svaga". Vår uppfattning är att dessa föreställningar bidrog till att ungdomarna hade svårt att se män som offer och kvinnor som gärningspersoner vid sexualbrott.

För att en man skulle betraktas som utsatt av en kvinna tycktes ungdomarna vara tvungna att konstruera mannen som kvinnlig och kvinnan som manlig. Vår tolkning är att män som inte är dominanta och som inte styr över kvinnor anses avvika från den manliga könsrollen och förpassas därmed till att inte längre vara riktiga män. Istället benämndes de som "böj", "svag", "bitch" eller som en man som låter sig styras av en kvinna, medan kvinnor som styr över män uttrycktes vara "dominanta" och "mannen i förhållandet". Genom att tilldela individerna det motsatta könets egenskaper tycktes ungdomarna förklara mannens utsatthet och kvinnans makt som avvikande och därmed behövde män eller kvinnor som grupp inte konstrueras som svaga respektive dominanta.

Både vår studie och tidigare forskning (bl a Studinska & Hilton, 2017, s.92; Huitema & Vanwesenbeeck, 2016, s.315) pekar på att manliga offer ses vara mer ansvariga för sin utsatthet än kvinnliga offer, vid sexuellt tvång. Även detta uppfattar vi berodde på förväntningar knutna till respektive könsroll, där mannen ansågs vara stark nog att försvara sig medan kvinnan inte sågs kunna mäta sig fysiskt mot en man. Trots att grundföreställningen bland samtliga deltagare tycktes vara att kvinnor inte kan mäta sig fysiskt mot en man, sågs även kvinnliga offer som ansvariga för sin utsatthet. Vi menar att samtliga faktorer som fick det kvinnliga offret att ses som delvis eller helt ansvarig för sin utsatthet gick i linje med Christies (2001) teori om det ideala offret. Avsaknad av faktorer som ökar offerstatusen hos en individ tycktes öka det egna ansvaret för utsatthet, samt minska ansvaret hos förövaren. Ur detta avseende liknar vårt resultat McKimmie et al. (2014, s.2280-2287), vilka utgick från variabler liknande Christies (2001) för att undersöka uppfattningar kring offer och gärningspersoner. Även de såg att ju färre stereotypa variabler ett offer levde upp till desto negativare uppfattning hade deltagarna om offret och chansen att gärningspersonen skulle bli dömd ansågs minska (McKimmie et al., 2014, s.2285-2287). Vi ser dock att det finns en viss problematik i att göra allt för stora jämförelser då denna studie enbart utgick från gärningspersoner som män och offer som kvinnor. Detta upplägg medför

att det inte går att upptäcka om eventuella skillnader i uppfattningar föreligger då gärningsperson och offers kön är omvända.

Enligt Christie (2001, s.48) är det ideala offret en svag kvinna, vilket vi tänker kan förklara samtliga deltagares motvillighet att identifiera och legitimera män som offer. Vidare beskriver Christie (2001, s.51) att offerstatus nås genom att individen har möjlighet att hävda sin roll som idealt offer genom att vara stark nog att göra sig hörd, men inte för stark eftersom detta blir ett hot mot den offentliga sympatin som förknippas med offerskap. Vår tolkning av ungdomarnas konstruktioner är att män som grupp ses vara för starka för att erhålla allmänhetens sympatier vid utsatthet och därmed minskar mäns möjlighet att ses som ett idealt offer. Män tycks därmed alltid vara ansvariga vid eventuell utsatthet, medan en kvinna, som agerar i enlighet med ett idealt offer, har möjlighet att uppnå offerstatus. Deltagarna i tjejgruppen talade exempelvis om hur kvinnor ”alltid måste tänka på att inte visa för mycket”, ”byta till jeansbyxor” eller ”ta en tidig buss”. Vi tänker att dessa saker, förutom att förebygga utsatthet, görs för att kvinnor i förlängningen ska kunna hävda sin oskyldighet och bli betrodda i fall de skulle utsättas för sexuella övergrepp.

Vi uppfattade att de kvinnliga deltagarna, främst i tjejgruppen, var mer benägna att koppla situationer och händelser till patriarkala strukturer. Genomgående under intervjuerna uttryckte de att sexualbrott var ett resultat av mäns makt över kvinnor, där majoriteten av tjejerna menade att synen på kvinnan som ett ”objekt” och som ”mindre värd än mannen” gör att män tar sig rätten att utnyttja kvinnor sexuellt. Även de manliga deltagarna talade stundtals utifrån ett samhällsperspektiv där de poängterade mäns makt. Vår uppfattning är dock att tjejerna i sina diskussioner uttryckte frustration och ilska, dels genom tonlägen och kroppsspråk, dels genom att exempelvis säga att de var ”skitarga”.

Killarnas resonemang var, enligt oss, av en mer konstaterande natur där de framhöll att män ”alltid varit dominanta” och att ”män är starkare än kvinnor”, utan att direkt värdera dessa uttalanden. Vi tänker att detta kan bero på att patriarkala strukturer påverkar de kvinnliga deltagarna negativt medan de manliga deltagarna, medvetet eller omedvetet, erhåller vissa privilegier. Likt Connell (2008, s.117) tänker vi att de flesta män inte medvetet söker upprätthålla det hegemoniska mönstret, men att majoriteten av alla män ändå drar nytta av den existerande maskulinitetshegemonin genom de fördelar som följer av kvinnors underordnade ställning. Vi tycker oss även urskilja upprätthållandet av dessa strukturer i den nedlåtande ton med vilken man talar om män som låter sig domineras av kvinnor. Att de kvinnliga och manliga deltagarna talar om strukturella faktorer på olika sätt tänker vi även kan bero på att killarna har svårt att se de negativa konsekvenser som tjejerna beskriver sig uppleva i vardagen, så som objektivering, rädsla och utsatthet, då de inte själva varit med om det.

Trots att vi upplevde att ungdomarna diskuterade strukturer på olika sätt, tycktes både de manliga och kvinnliga deltagarna se att mäns makt över kvinnor hade ett förklaringsvärde när det gäller sexualbrott. Enligt radikalfeminismen (Millet, 1971, s.33 och Renzetti, 2013, s.39) är just mäns makt över kvinnor den mest grundläggande formen av förtryck och

jämställdhetens största fiende framför exempelvis kapitalism och etnicitet, då teorin framhåller att män, oavsett klasstillhörighet, ras eller etnicitet erhåller privilegier på bekostnad av kvinnor. Att inte beröra hur jämställdhet och diskriminering påverkas av exempelvis kapitalism och etnicitet kan, enligt oss, tyckas vara endimensionellt. Att bortse från andra förklaringar till kvinnors underordning i samhället än mäns makt menar vi blir något onyanserat. Dock ser vi inte att radikalfeminismen utgår från att dessa faktorer inte har någon inverkan på jämställdhet, men att de är sekundära i förhållande till kön. I våra intervjuer var just maktrelationen mellan män och kvinnor väldigt närvarande, medan klasstillhörighet och etnicitet knappt berördes, därmed upplever vi ändå att vårt resultat är relevant att analysera och diskutera i förhållande till radikalfeministisk teori framför teorier med ett intersektionellt perspektiv.

Trots att vi upplevde att de kvinnliga deltagarna uttryckte ett motstånd mot utsatthet utifrån samhällsnormer och ogillande gentemot den könsroll de tilldelats som kvinnor, så tyckte vi oss ändå se att kvinnliga, såväl som manliga deltagares resonemang bidrog till att reproducera patriarkala strukturer och könsnormer. Samtliga deltagare talade om män och kvinnor i stereotypa termer och vi upplevde tydliga skillnader i förväntningar på mäns och kvinnors sexualitet. Det tycktes accepterat för män att uttrycka sin sexualitet medan kvinnor förväntades göra det motsatta. Både i egenskap av offer och gärningsperson beskrevs män som ”kåta” och i ständigt behov av sex medan kvinnor benämndes som ”konstiga”, ”förstörda” ”oskulder”, ”slampor” eller ”lättfotade”. Connell (2008, s.115) påtalar att mäns makt är en *allmänt accepterad strategi*. Detta tänker vi kan bidra till att förklara varför både tjejer och killar deltog i att konstruera och befästa stereotypa bilder av män och kvinnor, på samma sätt som både tjejer och killar deltog i att befästa stereotypa bilder av offer och gärningspersoner.

I killgruppen konstruerades en sexuellt frustrerad man som ”hungrig”. Vi tolkar, genom ordvalet ”hungrig”, att mäns sexualitet ses som ett basalt behov, något som måste tillfredsställas när lusten väcks, vilket, om mannen är ”riktigt hungrig”, kan ske genom sexuella övergrepp. Majoriteten av deltagarna uttryckte exempelvis att kvinnor kan välja att inte klä sig för avslöjande eller att inte kyssa en kille som hon inte vill ha sex med. Detta tolkar vi som att kvinnor bör vara medvetna om vilka risker det medför att väcka en mans sexuella lust och agera på sätt som motverkar detta.

Liksom ungdomar i tidigare forskning (Uhnoo, 2012, s.75-76) var våra intervjudeltagare benägna att konstruera tjejer som våldtagbara. En kvinnas rädsla för att utsättas för sexuella övergrepp tycks främst vara förenat med den inverkan som utsattheten får på hennes liv. Hon riskerar få ett rykte som ”hora” och att folk ”ser ner på henne”. Hennes sexualitet kränks och hon blir *förstörd*, något som inte tycks kunna repareras då hon beskrivs lida men för resten av livet. Vi anser att själva övergreppet, enligt ungdomarna, bara tycks vara en del av det trauma en kvinna får utstå efter att hon blivit offer för sexualbrott. Baserat på dessa uttalanden tycker vi oss även urskilja att en kvinnas värde kan påverkas av hennes sexuella erfarenheter, vilket kan tänkas bidra till kvinnors rädsla för att utsättas för sexualbrott och därmed få sin värdighet kränkt.

Ungdomarna konstruerade inte män som våldtagbara, istället sades män ”aldrig behöva vara rädda”. Om en man ändå utsätts för sexuella övergrepp riskerar han få ett rykte om sig som ”omanlig” och ”böglig”. Hans manlighet kränks och han tilldelas kvinnliga egenskaper. Flera av deltagarna beskrev att män kommer berätta om utsatthet på ett ”positivt sätt” och att ett initialt övergrepp snabbt kan gå över till att bli sexuella handlingar på mannens villkor. Vår tolkning är att män kan ta till egenskaper som är förknippade med den manliga könsrollen för att ta kommando över eventuell utsatthet. Mannen är ”stark” och kan ta till fysisk kraft för att ta sig ur situationen, men han gör inte detta då han också är ”kåt” och ”villig” och istället ser sin chans att få utlopp för sin sexlust.

Vår uppfattning är att det viktigaste vid utsatthet bland kvinnor enligt ungdomarna tycks vara att agera på ett sätt som i största mån kan reparera ryktet av kvinnan som ”förstörd” och som en ”hora”. För mannen tycks det viktigaste vara att agera på ett sätt som inte leder till att han benämns som ”böglig” eller ”omanlig”. Det värsta en kvinna tycks kunna vara är därmed ”hora” och det värsta en man tycks kunna vara är därmed ”böglig” eller icke man – det vill säga kvinna.

6.1 Framtida forskning

Enligt oss finns det flera intressanta och viktiga områden för vidare forskning. När vi sökte tidigare forskning reflekterade vi över svårigheterna med att hitta svenska studier om offer och gärningspersoner. Efter att ha genomfört vår intervjustudie känns det viktigt att göra studier kring dessa ämnen i en svensk kontext. Att utgå från, eller applicera resultat och åtgärder från internationella studier i Sverige tänker vi kan vara särskilt problematiskt eftersom exempelvis rättssystem, juridiska definitioner och kulturella faktorer kan variera mellan olika länder. Dessa saker är såklart sociala konstruktioner som ser annorlunda ut även inom en svensk kontext, men det är rimligt att anta att perspektiv och åtgärder blir mer representativa genom studier gjorda i Sverige.

I vår studie fann vi att stor vikt lades vid offers beteenden innan, under och efter utsatthet. Liksom tidigare forskning såg vi benägenhet till skuldbeläggande av offer. Därför ser vi att det vore värdefullt att i framtiden genomföra kvalitativa intervjustudier med offer som utsatts för sexualbrott. Dessa intervjuer skulle kunna fokusera på allmänhetens och rättsväsendets bemötande, ett viktigt område att belysa då offer som skuldbeläggs och misstros ofta upplever att de utsätts för ett upprepat trauma (Hydén, 2012, s.98).

Vi föreslår även att kvantitativ forskning genomförs i form av exempelvis en enkätstudie bland ungdomar och unga vuxna i Sverige om attityder kring sexualbrott. Många av de ungdomar som deltog i våra intervjuer tycktes, på grund av varierande omständigheter, inte uppfatta händelser som sexualbrott, trots att händelserna enligt lag definieras som det. Skulle det visa sig att Sveriges ungdomar har liknande föreställningar som de ungdomar vi intervjuade kan detta underlag användas för att skapa attitydförändrande åtgärder.

7. Litteraturförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Akers, R.L. & Sellers, C.S. (2013). *Criminological theories: introduction, evaluation, and application*. (6. ed.) New York: Oxford University Press.

Alvesson, M., & Skoldberg, K. (2008). *Tolkning och Reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Danmark: Narayana Press

Björkman, J. (2004). *Historisk tillbakablick*. I Lindgren, M., Pettersson, K-Å. & Hägglund, B (red.), *Utsatta och Sårbara Brottsoffer*. (s.31-44). Stockholm: Jure

BRÅ. (2012). *Brottsutvecklingen i Sverige år 2008-2011*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ. (2016). *Nationella trygghetsundersökningen 2016. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2017:1

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Burr, V. (2015) *Social Constructionism*. London: Routledge.

Carlsson, N. (2008). En "dålig" flicka. Könskonstruktioner i berättelser om sexuella övergrepp. I *Socialvetenskaplig Tidskrift*, (3-4), 257.

Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.), *Det motspänstiga offret* (s.46-60). Lund: Studentlitteratur.

Connell, R. (2008), *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.

Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Malmö: Liber AB.

Huitema, A., & Vanwesenbeeck, I. (2016). Attitudes of Dutch citizens towards male victims of sexual coercion by a female perpetrator. *Journal of Sexual Aggression*, 22(3), 308-322, doi: 10.1080/13552600.2016.1159343

Hydén, M. (2012). Våld i nära relation – att lyssna till berättelser om responser på våldet. A, Heber, E, Tiby & S, Wikman, (red.). *Viktimologisk forskning: brottsoffer i teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (uppl. 3:2) Lund: Studentlitteratur.

Lander, I. (2003). Genus, normalitet och avvikelse. Med kroppen som utgångspunkt. I Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi* (s.21-45). Lund: Studentlitteratur.

LeCompte, M.D. & Goetz, J.P. (1982). *Problems of reliability and validitet in ethnographic research. Review of Educational Research*, 52(1), 31-60.

McKimmie, B. M., Masser, B. M., & Bingiornos, R. (2014). What Counts as Rape? The Effect of Offense Prototypes, Victim Stereotypes, and Participant Gender on How the Complainant and Defendant are Perceived. *Journal of Interpersonal Violence* 29(12), 2273-2303, doi: 10.1177/0886260513518843.

Millett, K. (1971). *Sexualpolitiken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Renzetti, C.M. (2013). *Feminist criminology*. London: Routledge.

Studinska, A., M., och Hiltons, D. (2017). Minimization of Male Suffering: Social Perception of Victims and Perpetrators of Opposite-Sex Sexual Coercion. *Sex Res Soc Policy*, 14, 87-99, doi: 10.1007/s13178-016-0226-0.

Thomsson, H. (2010). *Reflexiva intervjuer*. (2., [rev. och uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Uhnoo, S. (2012). Våldtagbara och (o)slagbara. I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (Red.), *Viktimologisk forskning: Brottsoffer i teori och metod* (s.75-93) Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2017-04-21, från:

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). "Doing gender", *Gender & Society Vol. 1* (Nr. 2), s. 125-151. doi:10.1177/0891243287001002002

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuguide

Uppvärmningsfråga

Kan ni beskriva vad ni tänker på när ni hör ordet sexualbrott?

Case 1

Kim är på väg hem och bestämmer sig för att gena genom ett parkområde. Plötsligt kommer en cyklist och cyklar upp jämsides med Kim som blir nedprejad i en buske, cyklisten hoppar snabbt av sin cykel och trycker ner kim i busken där cyklisten våldför sig sexuellt på Kim (innan en förbipasserande ropar och undrar vad som händer), då flyr cyklisten från platsen.

- *Vad tänker ni om den här händelsen?*

Följande frågor önskas få svar på genom diskussion eller följdfrågor:

- *Vad tänker ni om Kim?*
- *Vad tänker ni om cyklisten?*
- *När sker överfallet?*
- *Hade Kim kunnat handla annorlunda? Varför/Varför inte?*
- *Tror ni att Kim kommer att berätta om händelsen? Varför/Varför inte? För vem/vilka?*

Case 2

Sindy har just börjat gymnasiet och är bjuden på en hemmafest hos en kille i parallellklassen. Hon bestämmer sig för att gå, trots att hon inte känner så många på festen. Sindy har kul och hamnar efter ganska många drinkar inne på ett sovrum med killen som har festen. De hångrar länge, men snart känner Sindy sig yr och vill ut ur rummet. Hon ber killen att flytta på sig, men han puttar ner henne på sängen och säger "spela inte svår nu, jag vet att du vill.", Sindy säger nej och försöker göra motstånd, men är för full för att ta i eller tänka klart, hon ger snart upp och samlag genomförs.

- *Vad tänker ni om den här händelsen?*

Följande frågor önskas få svar på genom diskussion eller följdfrågor:

- *Vad tänker ni om killens beteende?*
- *Vad tänker ni om Sindys beteende?*
- *Skulle Sindy kunnat handla på något annat sätt? Varför/Varför inte?*
- *Vad tror ni händer efter det här, när Sindy och killen träffas nästa gång?*
- *Tror ni Sindy kommer att berätta om händelsen? Varför/varför inte? För vem/vilka?*

Case 3

Emma och Per är i en parrelation, de bor tillsammans i en lägenhet i en större stad. Emma tjarar och har tjarat regelbundet om att få oralsex trots att Per inte vill. En kväll går påtryckningarna för långt och oralsex genomförs mot Pers vilja. Efter denna kväll har tvånget upprepats flertalet gånger.

- *Vad tänker ni om den här situationen?*

Följande frågor önskas få svar på genom diskussion eller följdfrågor:

- *Vad tror ni händer i relationen efter detta?*
- *Tror ni att någon av dem kommer att berätta om detta för andra? Varför/varför inte? För vem/vilka?*
- *Är situationen annorlunda beroende på vem som tvingar till sig oralsex? Varför/Varför inte?*

Case 4

Anna är ute och dansar på krogen, hon har en riktig toppenkval och känner sig oövervinnerlig. Hon ser en kille som hon tycker är riktigt snygg och lyckas fånga hans uppmärksamhet tvärs över dansgolvet. Efter att ett par leenden utbyts så går hon fram till honom och kör ned sin hand innanför hans byxor och tar honom mellan benen...

- *Vad tänker ni om den här händelsen?*

Följande frågor önskas få svar på genom diskussion eller följdfrågor:

- *Vad händer direkt efter detta?*
- *Tror ni att killen kommer berätta om händelsen?*
- *Vad tycker ni om Annas beteende?*
- *Skulle killen kunnat handla annorlunda?*
- *Vad tänker ni om en omvänd situation?*

Allmänna frågor

Frågorna har handlat om ett antal fiktiva händelser där det omväxlande varit tjejer och killar som varit gärningsperson och offer.

- Hur ser ni på killar som utför sexuella övergrepp? Vad tror ni är orsakerna till att killar begår sexuella övergrepp?
- Hur ser ni på tjejer som utför sexuella övergrepp? Vad tror ni är orsakerna till att tjejer begår sexuella övergrepp?
- Hur resonerar ni kring tjejer som utsätts för sexuella övergrepp?
- Hur resonerar ni kring killar som utsätts för sexuella övergrepp?
- Tror ni att någon av de som utsattes i någon av de händelser vi diskuterade skulle vara rädd efteråt på grund av det inträffade?
- Är det något som ni vill tillägga?

Bilaga 2 - Förfrågan om deltagarintresse till rektorer

Informationsbrev

Elever till fokusgruppsintervju sökes!

Hej!

Vi är två studenter som studerar sista terminen på kandidatprogrammet i utredningskriminologi vid Högskolan i Gävle. Vi är just nu i processen att söka intervjudeltagare till vårt examensarbete och därav kontaktar vi er skola. Syftet med vår studie är att ur ett genusperspektiv undersöka ungdomars föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott. Då syftet är att fånga föreställningar om begreppet sexualbrott generellt så kommer vi inte att be ungdomarna berätta om egna upplevelser utan istället hur de uppfattar individerna i de fiktiva händelser som vi presenterar (vi kommer även vid intervjun informera om detta).

Ämnet är viktigt att undersöka för att se hur sociala och samhällsliga strukturer påverkar ungdomars föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott. Kan en medvetenhet skapas kring existerande strukturer och de konsekvenser strukturerna kan generera så finns möjligheten att förändra samma strukturer. Vi ser även att deltagande i en fokusgruppsintervju kan vara givande för ungdomarna då de får tillfälle att diskutera kring och reflektera över sina egna och andras ståndpunkter i ett viktigt ämne som är ständigt aktuellt i dagens samhälle, både på den sociala, politiska och juridiska arenan. Om möjlighet finns ser vi därför att intervjuerna är passande att genomföras under skoltid i anslutning till en lektion som ligger nära dessa ämnen. Vår önskan är att utföra tre fokusgruppsintervjuer med fyra till sex ungdomar i varje grupp. Målet är att skapa en grupp med bara tjejer, en med bara killar och en grupp med både tjejer och killar, detta för att se om föreställningarna ter sig olika beroende på gruppammansättning. Gruppintervjuerna beräknas att ta cirka 1,5 timme per intervju och skulle ske under eller efter skoltid.

De etiska riktlinjer som ungdomarna, vid ett medverkande, kommer att bli informerade om är att deltagande är frivilligt, att de när som helst har rätten att avbryta intervjun och att de är, av oss, garanterade anonymitet. Vi kommer att spela in intervjuerna som ljudupptagningar, för att sedan kunna transkribera materialet. Det transkriberade materialet kommer att avidentifieras, vilket innebär att inga namn eller andra uppgifter som kan identifiera deltagare kommer att existera i materialet. Ljudupptagningen kommer endast att hanteras av uppsatsskrivare (och eventuellt av handledare) och kommer att raderas efter uppsatsens sammanställning. Slutversionen av uppsatsen kan komma att publiceras offentligt. Intervjuerna beräknas att ske under vecka 15 - 17, men vi är öppna för de möjligheter som finns.

Vi hoppas att detta låter intressant och att ni vill medverka. Om ni vill medverka så kommer eleverna få speciellt riktad information om hur studien kommer att gå till och förfrågan om intresse att delta.

Vi hör av oss under kommande veckor, i övrigt är ni välkomna att kontakta oss för vidare information eller vid intresse att delta.

Med vänliga hälsningar

Amanda Wedebrant

Telefon: 0727394489

Mail: amandawedebrant@hotmail.com

Melinda Hansson

Telefon: 0763458404

Mail: melinda_hansson@hotmail.com

Handledare

My Lilja

Mail: my.lilja@hig.se

Informationsbrev

Elever till gruppintervju sökes!

Hej!

Vi är två kriminologstudenter som studerar sista terminen på kandidatprogrammet i utredningskriminologi vid Högskolan i Gävle. Vi söker just nu intervjudeltagare till vårt examensarbete och därför kontaktar vi nu din skola. Syftet med vår studie är att undersöka ungdomars föreställningar kring gärningspersoner och offer vid sexualbrott. Vi kommer inte be de som deltar att berätta om egna upplevelser utan diskussionen kommer behandla hur de uppfattar och tänker kring individer i de fiktiva händelser som vi presenterar under intervjutillfället.

Ämnet är viktigt att undersöka för att se hur sociala strukturer påverkar ungdomars föreställningar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott. Kan man skapa medvetenhet kring existerande strukturer och de konsekvenser strukturerna kan få så finns möjlighet att förändra rådande strukturer. Vi tror även att deltagande i en gruppintervju kan vara givande för dig då du får tillfälle att diskutera kring och reflektera över dina egna och andras tankar i ett viktigt ämne som är ständigt aktuellt i dagens samhälle både på den sociala, politiska och juridiska arenan.

Vi vill genomföra tre fokusgruppsintervjuer med fyra till sex ungdomar i varje grupp, varje person kommer enbart att delta vid ett intervjutillfälle. Intervjun kommer göras under skoltid v.16 och ta ca 1,5 timme. Ditt deltagande är helt och hållet frivilligt, även efter du tackat ja till att delta har du rätten att när som helst avbryta intervjun och du är garanterad anonymitet av oss intervjuare.

Vi kommer att spela in intervjuerna som ljudupptagningar, detta för att kunna transkribera materialet (göra om till skriftligt). Det transkriberade materialet kommer att avidentifieras, vilket innebär att inga namn eller andra uppgifter som kan identifiera deltagare kommer att existera i materialet. Ljudupptagningen kommer endast att hanteras av oss uppsatsskrivare (och eventuellt av vår handledare) och kommer raderas efter uppsatsens sammanställning. Slutversionen av uppsatsen kan komma att publiceras offentligt.

Vi hoppas att detta låter intressant och att du vill medverka. För vidare information eller funderingar är du välkommen att höra av dig till oss:

Amanda Wedebrant

amandawedebrant@hotmail.com

Melinda Hansson

melinda_hansson@hotmail.com

Information till intervjudeltagaren

Vi är två studenter som genomför en studie om ungdomars tankar kring offer och gärningspersoner vid sexualbrott, studien är ett examensarbete i utredningskriminologi, ett kandidatprogram på högskolan i Gävle.

För att uppfylla studiens syfte kommer fokusgruppsintervjuer att hållas och då vi undersöker generella föreställningar kring sexualbrott så kommer vi inte be dig att berätta om dina egna upplevelser utan istället hur du uppfattar situationer och händelser som vi presenterar. Om du väljer att dela med dig av egna upplevelser bör du vara medveten om att vi som intervjuare har tystnadsplikt men inte de andra deltagarna i gruppintervjun.

Deltagande i studien är frivilligt och kan när som helst avbörjas eller avbrytas. Gruppintervjun beräknas att ta ca 1,5 timme och intervjun kommer att spelas in som ljudupptagning. Materialet kommer att avidentifieras, vilket innebär att inga namn eller andra uppgifter som kan identifiera deltagare kommer att existera i det skrivna materialet. Ljudupptagningen kommer endast att hanteras av uppsatsskrivare (och eventuellt av handledare) och kommer att raderas efter uppsatsens sammanställning. Den information som lämnas kommer endast att användas till denna studie, där slutversionen kan komma att publiceras offentligt, men där du är garanterad total anonymitet.

Då intervjun berör ett område som kan betraktas som känsligt och tankeväckande uppmanar vi att den som eventuellt känner ett behov av att prata vidare kring dessa frågor kontaktar skolans kurator. Du är självklart även välkommen att kontakta oss intervjuare om du har tankar eller funderingar som du önskar dela.

Vid frågor vänligen kontakta:

Amanda Wedebrant

Mail: amandawedebrant@hotmail.com

Melinda Hansson

Mail: melinda_hansson@hotmail.com

Samtycke

Till dig som valt att delta.

Jag samtycker härmed till att medverka vid fokusgruppsintervjun och jag är underrättad om studiens syfte. Jag har även informerats om att mitt deltagande i studien är helt frivilligt och att jag när som helst har rätt att avbryta min medverkan. De uppgifter som framkommer under intervjun kommer att behandlas på ett sådant sätt att jag garanteras anonymitet och informationen jag lämnar kommer endast att användas till denna studie. Jag är medveten om att slutversionen kan komma att publiceras.

Ort och Datum _____

Namn _____